

Lakewood Daf Yomi

PRESENTED BY SRULY BORNSTEIN

לע״נ

ברוך דוב ז״ל בן יבלחט״א משה חיים ווידרא נ״י
הרב שמעון דוד בן ר' יעקב יוסף איידער זצ״ל

מראה מקומות רשפי אש

לע״נ מרים שיינדל בת יבלחט״א אפרים שמעון סינאוויץ

יח א ב מי פ"ד מל
פרה סלס"ו א סג
עין גלג:
יב ג טז פ"ד הל' ג
ב ד ר"מ ט"ז הל' א
בא ה ט"ז פ"ד הל' א
ה:
כב ו ט"ז פ"ד הל' ג
סג עין ט:

הנהגות וצינונים

א ראונו וכו' מימי
מיוזדין שאין כשרין:
ב במשנה אחת רבי
יוסי אבד לא כשרים
זו אלא כשרים שאין
הוציא אותה לבהר.
אמנם כשרים רבא רבי
משום דכר מוכח הוה
לפניהם כגון (פ"ד)
(גילוי) ג ציל הוסיף
אותה (דפ"ד) ג כתי'
בה: ט ציל אלא
ע"י הנהגות הנהגות
מהרש"א את ה:
א כריב"א וכו' יוסף
יה מוציא כפ"ל זה או
יהו כ"ב סקראותיה:
א רב"א וכו' וכו'
לפי דורש סדרן:
א רב"א וכו' וכו' מי
א ציל וכו':
א ר"ש: ט ציל ש"ש
(בארת הפ"ד) ט ציל
ג (בארת הפ"ד) ט ציל
שורה גבי יוסף:
א ציל פירשה: ע"א
ד"ה שאין: א גבי יוסף
מנה ויבא סגן:

רבינו חננאל

ג' לשונות של הורית
שמעתי. והוא שכתוב
בזוהר וכו' תולעת של
פרה אחת וכו' וכו'
המשלה אחת של פרה
מיוצא אחת של פרה
שנאמר ולקח הכהן עץ
אזו ואזו וכו' תולעת
הושלך אל הון שרפת
הפרה. של שני הא
הדמן קשר לשון של
הורית כשרה ארבע שני
המשלה. של מצוה
שנאמר ולקח לטהר
שני צפרים חיות טהורות
ועץ ארז ושני תולעת
ואזו אחת משקלה
עשהו וכו' ואחת משקלה
ב' סלעים. ואחת משקלה
שלק ואין לי לפי.
מצוה בלמ"א אי"י
עשה וזו הן ב' סלעים
ומזה וכן כתוב (שם)
ר' שמואל ב' ר' חנני
ר' כהן ר' יוחנן ג' לשונות
הן של שני כסלע של
מצוה בשלש של פרה
בב' סלעים. ר' יהודה
ר' ברכה חיוון ר' אבא בר
דבדא חיוון ר' שבעון ב'
לחפא של פרה בב'
לעני ומתעה וכו'
דפסקין לה לישא
בשבעון וזוין חלוקת ר'
בשרה בן חלפא דבי
בלמ"א א"י א"י הוא ונתן
כסף כריתות הערפיש מדי
סלעים ב' עד לקח את
ב' אילים לחלוקין את
יפה ב' סלעים ואחר יפה
עשה יזן היפה ב'
והשני יקרב לאשמו
והשני ימיתו לו

למשמרת למי נדה כתיב. מימה לי א"כ מאי אלתרין קרא

שמיטה וצריפה וכו' סימי חלד ממתי
ותלת וילכא למימר דלון הכי נמי דלא כרימי אלא הוה להו עני'
כמוצין הצלון כחלד ולון מלמדין והא דקאמר למעוטי השלכה
משום דג' כחוצים הצלון כחלד ולון
מלמדין חלד למשטע דקאמר אלא
למעוטי אסיפת אפרה דמעיקרא
דהוא מנח ימור קאמר ולא מנח
צ"כ כחוצים הצלון כחלד כדפרישה
ועוד אי מנח ג' כחוצים קא ממעט
השלכת עץ ארז מאי אלתרין
למימר טעם ארז דלא גופה דפרה
נינה ו"ל דשמיטה לא חלוי מנלוה
דמה ללוהו שאין עוסיגן צמולין
חלמר בשמיטה דלאו עבודה היא
שנוטה צמולין ולהכי נאמר דלא
מיפסק היסק הדעת כמו צמולין
ושריפה נמי לא חלוי מנלוה דמה
ללוהו דין הוא שיפסק צהן היסק
הדעת דמו מיד להוזה דמיד בשעת
שמיטה מקבל הדס כדי להזות וכן
באסיפת אפרה ומילוי מימה (וקידוש)
לרון לאלמר להוזה מש"צ גפריסה
ואסיפת אפרה ומילוי מימה וקידוש
אלטרין למיכתב זהו למשמרת
דמנלוה לא חלוי דמה ללוהו
שפוליס גאסה וצלינה ואין להקשות
אמאי אלתרין למיכתב גבל שאנן
באסיפת אפרה ומילוי מים וקידוש
לכחוצין נחד מיימה וימו איך
מימה ד"ל דלוהו מהס שלל היה
נכתב הייתי ממעטו ולא הייתי ממעט
השלכת עץ ארז דלמעוטינן השלכה
כיון דהני כשרין גאסה כבא"ש
והשלכת עץ ארז פסול גאסה:

למשמרת למי נדה כתיב אלא למעוטי השלכת עין ארו ואזוב ושני תולעת דלאו

גופה דפרה ניהו איתמר שמיטה פרה בור
ר' אמי אמר כשרה ור' יצחק נחא אמר
פסולה עולא אמר כשרה ואמרי לה פסולה
מחייב ר' יהושע בר אבא למויעה לרב א"אין
לי אלא הזאת מימיה שאין כשרין באשה
כבא"ש ואין כשרין אלא ביום מניין לרבות
שחיטתה וקבלת דמה והזאת דמה ושריפתה
והשלכת עין ארו ואזוב ושני תולעת ת"ל
תורה יכול שאני מרבה אף אסיפת אפרה
ומילוי מים וקידוש ת"ל זאת ומה ראיית לרבות
את אלו ולהוציא את אלו אחר שריבה הכתוב
ומיעט אמרת הרי אנו למדין כולן מהזאת
מימיה מה הזאת מימיה אינן כשרין באשה
כבא"ש ואין כשרין אלא ביום אף אני אביא
שחיטתה וקבלת דמה והזאת דמה ושריפתה
והשלכת עין ארו ואזוב ושני תולעת הואיל
ואין כשרין באשה כבא"ש ואין כשרין אלא
ביום ומוציא אני אסיפת אפרה ומילוי מים
וקידוש הואיל וכשרין באשה כבא"ש כשרין
נמי ביום ובליילה והאי מאי תיובתא אלימא
מרפסולין באשה פסולין נמי בור הזאת מימיה
תוכיה דשפסולין באשה וכשרין בור אמר
אביי היינו תיובתיה אישה מאי מעמא אלעור
ולא אישה זר נמי אלעור ולא זר אמר עולא
כל הפרשה כולה משמע מוציא מיד משמע
ומשמע ממימיה ונתתם אותה אל אלעור
בכהן אותה אלעור ולא לדורות אלעור
איכא דאמרי לדורות בכהן גדול ואיכא דאמרי
לדורות בכהן הדיוט (ב' בשלמא למי"ד לדורות
בכהן הדיוט שפיר אלא למאן דאמר לדורות
בכהן גדול מנא ליה גמר חוקה חוקה
מיום הכפורים ו) והוציא אותה שלא יוציא
אחרת עמה כדתנן (א) ללא היתה פרה רוצה
לצאת אין מוציאין עמה שחורה שלא יאמרו
שחורה שחמו ואין מוציאין עמה אדומה שלא
יאמרו שחום שחמו ר"ב אומר לא מן השם הוא
זה אלא משום שנאמר (א) אותה (ב) לבריה ות"ק
הא כתיב אותה מאן ת"ק ר"ש היא (ג) דרריש
טעמיה דקרא מאי בינייהו איכא בינייהו
דאפיק

ממילא ועכשיו דורש והלך את כולה: א"עור. שהוא סגן: בשמיטה

במאן דאמרי לדורות בכהן הדיוט שפיר. דמיון דלא קבע לה קרא
גהדא סגן או כהן גדול כל כהנים כשרין צ"ה ש"א יאמרו שתיים
לכך
שחמו וקיי"ל שכל מלאכות הנעשות עמה פסולות אותה דמתנן (פרה פ"ד משנה ד') כל העוסק בפרה מתחילה ועד סוף פוסלין אותה
בגלגלסא ולקמן (דף גמ') נמי אמרינן ושטת אמה שלל שמוטת אמה: משום שנאמר אותה. והואיל אותה: דרריש טעמא דקרא. צבצב
מזיעא (דף קטו). אלמנה עשירה ממשכנין אותה עניה אין ממשכנין אותה מפני שאתה צריך להחזיר לה והתה משיאה שם עש דשמיטתיה:
דאפיק

למשמרת למי נדה. משמע ללכרי שימור עד שזר מנה: אפיזיה

א"כ. דלמר פרה שמיטה זר פסולה: הזאת מימיה כשרה
באשה. לקמן מפסל לה: ואין כשריה אלא ביום. דכתיב (מנחות יט)
הוא ימחטו צו צום השלשי: מניין לרבות שחיטתה וקבלת דמה
והזאת דמה ושריפתה והשלכת עין
ארו ואזוב ושני תולעת. דלא יכיו
כשרין אלא ביום דללו לענין גאסה
כבא"ש (ה) אינו אלתרין לרבינו
דלוהו כמיב צהו או לאלעור או

הנהגות הב"ח

(ה) רש"י ד"ה מנין מי
גאסה כבא"ש לא אלתרין
(רבינו)
הנהגות
מרה"ב דנשבוג
א רש"י ד"ה משמע
מולא מיד ממעט וכו' ויש
נה מקראות משמע
שמקמינן
משמעו שאממע כ'
ל"ל ויש בה משמרת
מקראות שפסקינן
מפ"א שהמשמע
הראשון כ"ל הש"ס:

הנהגות

תורה אור השלם
א ואבא איש סודר
את אפר הפרה והניח
מרוין לפניהם בפקוקים
סודר והיתה לעדה בני
ישראל למשמרת למי
נדה והזאת הוא:
(בבב"ר י"ט ס'
א) אשר צוה יי לאמר דבר
אל בני ישראל יקחו
אליהם פרה אדומה
המימיה אשר אין בה
מים אשר לא יקלה
עליה על: (בבב"ר י"ט ס'
ב) ונתתם אותה אל
אלעור בכהן הדיוט ויציא
איתה אל מרוין לפניהם
יקראם אותה קפ"ג:
(בבב"ר י"ט ס'
ג)

תוספות ישנים

ורב חד בשחיטה
וחד בשריפה וצריכי.
מימה לכך לית לי לקמן
דלפניו כהן הדיוט שר
מהוא ויזיל לתקול לקרא
כשמיטה שיהיה סגן כדף
אלעור וזהו י"ל דלפי'
אלה יתחיל ליה למימיה
כולה מתחיל גומא. ה"ר
אלמן. וכן הנהגת
בבב"ר (א) ויקח את הפרה
לענין שיהיה חלד שוטף
והשולל דהפ"א: המשביר
מאי. ור"מ למה ין לו
לומר שכל למעט גהדעה
את לו למעט מימיה י"ל
שמתקפה היה ידעת
דרבינן היסק שמיטה
מלמשמרת אלא לא הוה ידע
דמוקמינן ליה לאסיפת
אפרה ומילוי מים וקידוש
א"כ הוה מיטעל ליה דהא

א ע"י מ"י לעיל ב ד"ה
מפרשין. א פרה פ"ד
מ"א. א (א) וקידוש סג'
ו"ט. א (ב) חקת מ"י קבר,
א פ"ד היא. א ר"פ
א חקת מ"י קבר. א (א) מובא
לעיל ב. ד"ה מפרשין
הא עיי"ש.

הנהגות הב"ח

(ה) רש"י ד"ה מנין מי
גאסה כבא"ש לא אלתרין
(רבינו)

הנהגות

מרה"ב דנשבוג
א רש"י ד"ה משמע
מולא מיד ממעט וכו' ויש
נה מקראות משמע
שמקמינן
משמעו שאממע כ'
ל"ל ויש בה משמרת
מקראות שפסקינן
מפ"א שהמשמע
הראשון כ"ל הש"ס:

הנהגות

תורה אור השלם
א ואבא איש סודר
את אפר הפרה והניח
מרוין לפניהם בפקוקים
סודר והיתה לעדה בני
ישראל למשמרת למי
נדה והזאת הוא:
(בבב"ר י"ט ס'
א)

הנהגות

א אשר צוה יי לאמר דבר
אל בני ישראל יקחו
אליהם פרה אדומה
המימיה אשר אין בה
מים אשר לא יקלה
עליה על: (בבב"ר י"ט ס'
ב) ונתתם אותה אל
אלעור בכהן הדיוט ויציא
איתה אל מרוין לפניהם
יקראם אותה קפ"ג:
(בבב"ר י"ט ס'
ג)

תוספות ישנים

ורב חד בשחיטה
וחד בשריפה וצריכי.
מימה לכך לית לי לקמן
דלפניו כהן הדיוט שר
מהוא ויזיל לתקול לקרא
כשמיטה שיהיה סגן כדף
אלעור וזהו י"ל דלפי'
אלה יתחיל ליה למימיה
כולה מתחיל גומא. ה"ר
אלמן. וכן הנהגת
בבב"ר (א) ויקח את הפרה
לענין שיהיה חלד שוטף
והשולל דהפ"א: המשביר
מאי. ור"מ למה ין לו
לומר שכל למעט גהדעה
את לו למעט מימיה י"ל
שמתקפה היה ידעת
דרבינן היסק שמיטה
מלמשמרת אלא לא הוה ידע
דמוקמינן ליה לאסיפת
אפרה ומילוי מים וקידוש
א"כ הוה מיטעל ליה דהא

קרא למשמרת והי מלי קרלי שני כחוצין הצלון כחלד ולון מלמדין והא דקאמר למעוטי השלכה משום דג' כחוצים הצלון כחלד ולון מלמדין חלד למשטע דקאמר אלא למעוטי אסיפת אפרה דמעיקרא דהוא מנח ימור קאמר ולא מנח צ"כ כחוצים הצלון כחלד כדפרישה ועוד אי מנח ג' כחוצים קא ממעט השלכת עץ ארז מאי אלתרין למימר טעם ארז דלא גופה דפרה נינה ו"ל דשמיטה לא חלוי מנלוה דמה ללוהו שאין עוסיגן צמולין חלמר בשמיטה דלאו עבודה היא שנוטה צמולין ולהכי נאמר דלא מיפסק היסק הדעת כמו צמולין ושריפה נמי לא חלוי מנלוה דמה ללוהו דין הוא שיפסק צהן היסק הדעת דמו מיד להוזה דמיד בשעת שמיטה מקבל הדס כדי להזות וכן באסיפת אפרה ומילוי מימה וקידוש לרון לאלמר להוזה מש"צ גפריסה ואסיפת אפרה ומילוי מימה וקידוש אלטרין למיכתב זהו למשמרת דמנלוה לא חלוי דמה ללוהו שפוליס גאסה וצלינה ואין להקשות אמאי אלתרין למיכתב גבל שאנן באסיפת אפרה ומילוי מים וקידוש לכחוצין נחד מיימה וימו איך מימה ד"ל דלוהו מהס שלל היה נכתב הייתי ממעטו ולא הייתי ממעט השלכת עץ ארז דלמעוטינן השלכה כיון דהני כשרין גאסה כבא"ש והשלכת עץ ארז פסול גאסה:

קרא למשמרת והי מלי קרלי שני כחוצין הצלון כחלד ולון מלמדין והא דקאמר למעוטי השלכה משום דג' כחוצים הצלון כחלד ולון מלמדין חלד למשטע דקאמר אלא למעוטי אסיפת אפרה דמעיקרא דהוא מנח ימור קאמר ולא מנח צ"כ כחוצים הצלון כחלד כדפרישה ועוד אי מנח ג' כחוצים קא ממעט השלכת עץ ארז מאי אלתרין למימר טעם ארז דלא גופה דפרה נינה ו"ל דשמיטה לא חלוי מנלוה דמה ללוהו שאין עוסיגן צמולין חלמר בשמיטה דלאו עבודה היא שנוטה צמולין ולהכי נאמר דלא מיפסק היסק הדעת כמו צמולין ושריפה נמי לא חלוי מנלוה דמה ללוהו דין הוא שיפסק צהן היסק הדעת דמו מיד להוזה דמיד בשעת שמיטה מקבל הדס כדי להזות וכן באסיפת אפרה ומילוי מימה וקידוש לרון לאלמר להוזה מש"צ גפריסה ואסיפת אפרה ומילוי מימה וקידוש אלטרין למיכתב זהו למשמרת דמנלוה לא חלוי דמה ללוהו שפוליס גאסה וצלינה ואין להקשות אמאי אלתרין למיכתב גבל שאנן באסיפת אפרה ומילוי מים וקידוש לכחוצין נחד מיימה וימו איך מימה ד"ל דלוהו מהס שלל היה נכתב הייתי ממעטו ולא הייתי ממעט השלכת עץ ארז דלמעוטינן השלכה כיון דהני כשרין גאסה כבא"ש והשלכת עץ ארז פסול גאסה:

א ומלל יי עם משה ולאָהרן
 למימר: ב דא גזרת אוריתא די
 פקדו יי למימר מלל עם בני
 ישראל ויסבון לך תורתא
 סמוקתא שלמתא די לית בה
 מומא די לא סלק עלה נירא:
 ג ותתנון יתה לאלעזר כהנא ויפק
 יתה למברא למשריתא ויפס יתה
 למחנה ושחט אתה

יט א וידבר יהוה אל־משה ואל־אהרן
 לאמר: ב זאת חקת התורה אשר־צוה יהוה
 לאמר דבר א אל־בני ישראל ויקחו אליך
 פרה אדמה תמימה אשר אין־בה מום
 אשר לא־עלה עליה על: ג ונתתם אתה
 אל־אלעזר הכהן והוציא אתה אל־מחוגן

רש"י

נקראת על שמך, פרה שעשה משה במדבר: אדומה
 תמימה. שמהל תמימה בלדמימותי (ספרי קכג), שאלס היו
 זה שמי שערות שמורות פסולה (פיה פ"ג מ"ה): (ג) אלעזר.
 מנחה בסגן (ספרי קכג): אל מחוגן למחנה. מון לשלס

יט (ג) זאת חקת התורה. לפי שהטון ואומות העולם
 מונין אל ישראל לומר מה המנוה הזאת ומה טעם יש בה,
 לפיכך כחז זה 'מקה' גזרה היא מלפני, אין לך רשות
 להרהר אחריה (יומא סו: פסוקא ז): ויקחו אליך. לעולם היא

שפתי חכמים הקציר

לא נתעסק בעבודתה כי אם אלעזר הכהן, כדכתיב להלן (פסוק ג)
 (רא"ם). ג. כי ממנה נשאר לדורות, שבאפר פרה שעשה משה
 מקדשין כל אפר של פרות אחרות כדכתב רש"י לקמן (פסוק ט) (אמ"ש).
 ד. דאין לומר 'תמימה' בלא מום, דהא כתיב בהדיא 'אשר אין בה
 מום' (רא"ם). ה. והוא הלכה למשה מסיני (רא"ם). ו. מדלא כתיב
 'ונתתם אותה אל הכהן' סתם. ומה שכתב מצותה בסגן, רצונו לומר
 פרה זו הראשונה מצותה בסגן כדדייק 'ונתתם אותה', אבל לדורות

א. דקשה לרש"י לשון הפסוק 'זאת חוקת התורה' שיש בה שני
 ענינים 'חוקה' ו'תורה', דהיה לו לומר 'זאת התורה', או 'אלה החוקים'.
 על כן פירש דבא לומר שזאת התורה חוקה היא, ולפי שהטון וכו'.
 ופירוש 'חוקה' גזרה בלא טעם. וכן מה דכתיב בפרשת מטות אצל
 כלי מדין (להלן לא כא) 'זאת חקת התורה', קאי גם כן אמה דכתיב
 בפרשה (שם פסוק כג) 'אך במי נדה יתחטא' רצונו לומר במי פרה, והיינו
 חוקה (עפ"י רא"ם). ב. רצונו לתרץ לשון 'ויקחו אליך', דהא משה

המשך הפטרת קרת

גם־אתם וגם־המלך אשר מלך עליכם אחר יהוה
 אלהיכם: טו ואם־לא תשמעו בקול יהוה ומריתם
 את־פי יהוה והיתה יד־יהוה בכם ובאבותיכם:
 טז גם־עתה התיצבו וראו את־הדבר הגדול הזה
 אשר יהוה עשה לעיניכם: יז הלוא קציר־חטים
 היום אקרא אל־יהוה ויתן קלות ומטר ודעו וראו
 פ־רעתכם רבה אשר עשיתם בעיני יהוה לשאול
 לכם מלך: ס יח ויקרא שמואל אל־יהוה ויתן יהוה
 קלת ומטר ביום ההוא ויירא כל־העם מאד
 את־יהוה ואת־שמואל: יט ויאמרו כל־העם אל־
 שמואל התפלל בעד־עבדיך אל־יהוה אלהיך
 ואל־נמות כייספנו על־כל־חטאתינו רעה לשאל
 לנו מלך: ס כ ויאמר שמואל אל־העם אל־תיראו
 אתם עשיתם את כל־הרעה הזאת אך אל־תסורו
 מאחרי יהוה ועבדתם את־יהוה בכל־לבבכם:
 כא ולא תסורו כי א אחרי היתהו אשר לא־יועילו
 ולא יצילו פ־יתהו המה: כב כי לא־ישש יהוה
 את־עמו בעבור שמו הגדול כי הואיל יהוה לעשות
 אתכם לו לעם:

עשה את־משה ואת־אהרן ואשר העלה את
 אבותיכם מארץ מצרים: ז ועתה התיצבו ואשפטו
 אתכם לפני יהוה את כל־צדקות יהוה אשר־עשה
 אתכם ואת־אבותיכם: ח כ־אשר־בא יעקב מצרים
 ויזעקו אבותיכם אל־יהוה וישלח את־משה
 ואת־אהרן ויציאו את־אבותיכם ממצרים וישבום
 במקום הזה: ט וישכחו את־יהוה אלהיהם וימכרו
 אתם ביד סיסרא שר־צבא חצור וכי־ד־פלשתים
 וכי־ד מלך מואב וילחמו בם: י ויזעקו אל־יהוה
 ויאמר ויאמרו חטאנו כי עזבנו את־יהוה ונעבד
 את־הבעלים ואת־העשתרות ועתה הצילנו מיד
 אויבינו ונעבדך: יא וישלח יהוה את־ירבעל ואת־
 בן ואת־יפתח ואת־שמואל ויצל אתכם מיד
 אויביכם מסכיב ותשבו בטה: יב ותראו כי נחש
 מלך בני־עמון בא עליכם ותאמרו לי לא כ־מלך
 ימלך עלינו ויהוה אלהיכם מלככם: יג ועתה הנה
 המלך אשר בחרתם אשר שאלתם והנה נתן יהוה
 עליכם מלך: יד אם־תיראו את־יהוה ועבדתם אתו
 ושמעתם בקולו ולא תמרו את־פי יהוה והיתם

קדמוהי: ד ויסב אלעזר כהנא
 מדמה באצבעה וידי לקבל אפי
 משפן זמנא מדמה שבע זמנין:
 ה ויוקד ית תורתא לעינוהי ית
 משפה וית בשרה וית דמה על
 אכלה יוקד: ו ויסב כהנא אעא
 דארזא ואזובא וצבע זהורי וירמי
 לגו יקדת תורתא: ו ויצבע
 לבושהי כהנא ויסחי בשרה
 במיא ובתר כן יעל למשריתא
 ויהי מסאב כהנא עד רמשא:
 ה ודמוקד יתה יצבע לבושהי
 במיא ויסחי בשרה במיא ויהי
 מסאב עד רמשא: ט ויכנש גבר
 דכי ית קטמא דתורתא ויצנע
 מברא למשריתא באתר דכי ותהי
 לכנשתא דבני ישראל למטרא
 למי אדיותא חטאתא היא:
 י ויצבע דכנש ית קטמא דתורתא
 ית לבושהי ויהי מסאב עד
 רמשא ותהי לבני ישראל
 ולגיריא דיתגירון ביניהון לקים
 עלם: יא דיקרב במיתא לכל נפשא
 דאנשא ויהי מסאב שבעא יומין:

לפניו: ד ולקח אלעזר הכהן מדמה באצבעו
 והזה אלנכח פני אהלמועד מדמה שבע
 פעמים: ה ושרף אתהפרה לעיניו את
 ערה ואתבשרה ואתדמה עלפרשה
 ישרף: ו ולקח הכהן עץ ארו ואזוב ושני
 תולעת והשליך אלתוף שרפת הפרה:
 ז וכבס בגדיו הכהן ורחץ בשרו במים ואחר
 יבא אלמחנה וטמא הכהן עדהערב:
 ח והשרף אתה יכבס בגדיו במים ורחץ
 בשרו במים וטמא עדהערב: ט ואסף א
 איש טהור את אפר הפרה והניח מחוץ
 למחנה במקום טהור והיתה לעדת בני
 ישראל למשמרת למי נדה חטאת הוא:
 י וכבס האסף אתאפר הפרה את
 בגדיו וטמא עדהערב והיתה לבני ישראל ולגר הגר בתוכם
 לחקת עולם: יא הנגע במת לכלנפש אדם וטמא שבעת ימים:

רש"י

נתן צקיל (פרה פ"ג מ"א, ספרי קדק), זה של משמרות היה חוץ
 לעזרה ליטול ממנו בני העיירות וכל הנריכין להטהר, חוה
 שזה המשחה כהנים גדולים לפרות אחרות מקדשין
 הימנה, וזה שצחיל נתון למשמרת מגזרת הכמוז, שנאמר
 והיתה לעדת בני ישראל למשמרת: למי נדה. למי הזייה,
 כמו וידו חזן פי (איכה ג נג), לידות אלת קרנות הגזים (ומיה ב
 ד) לשון זריקה: חטאת היא. לשון חטוי"ם כפשוטו. ולפי
 הלכותיו, קראה הכמוז חטאת לומר שהיא כקדשים להאסר
 בהנאה (מנחות נא: ספרי קדק):

מנחות (יומא סז): ושחט אותה לפניו. זר שוחטין
 ואלעזר רואה (יומא סז): (ד) אל נכח פני אהל מועד.
 עומד במזרחו של ירושלים ומתכוין ורואה פתחו של היכל
 בשעת הזאת הדם (ספרי קט): (י) אל המחנה. למחנה
 שכינה, שאין טמא משולח חוץ לשתי מנחות אלא זו ובעל
 קרי ומלורעט (פסחים סז): וטמא הכהן עד הערב.
 סרסוה ודרשהו, וטמא עד הערב ואחר יבא אל המחנה:
 (ט) והניח מחוץ למחנה. לשלשה חלקים מתחלקת,
 אחד נתן צהר המשחה, ואחד מתחלק לכל המשמרות, ואחד

שפתי חכמים הקצור

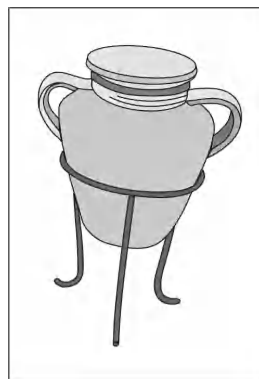
האי 'ואחר יבא אל המחנה', דמשמע שהיה משולח ממנו, על כרחך
 במחנה שכינה קא מיירי. שהרי אינו משולח אפילו ממחנה לוי, אלא
 זכ ובעל קרי ומצורע, ועל כרחך לומר שלא היה שורף הפרה משולח
 אלא ממחנה שכינה (רא"ם). י דהא טבול יום אסור בתרומה (רמב"ם
 שאר אבות הטומאה פ"י ה"ג) וכל שכן שאסור ליכנס למחנה שכינה, אלא
 סרסוה וכו' (רא"ם). יא ואין פירושו 'חטאת' כמשמעו, שעל מה
 הוא מכפר (גוי"א).

יש לומר דדווקא בכהן גדול (ראה יומא מב: רש"י פסוק ט) (רא"ם).
 ז. ילפינן גזירה שוה 'מחוץ למחנה' דכתיב כאן מ'מחוץ למחנה'
 דכתיב גבי מצורע (ויקרא יג ח), ושם מוכח בהדיא דהיינו חוץ לשלש
 מחנות דכתיב (שם) 'בדד יושב' שלא יהיו שום טמא אחר יושב עמו
 (ביאורים למהר"ן, וראה רש"י ויקרא ד יב, וביומא סח.). ח. מדכתיב
 'לפניו' מכלל ד'ושחט' לאו אאלעזר קאי. ומדלא פירש הכתוב אי זה
 אחר הוא, שמע מינה אפילו זר כשר בשחיטתה (רא"ם). ט. פירושו,

יב הוא יתחטאו בו ביום השלישי וביום השביעי יטהר ואם לא יתחטא ביום השלישי וביום השביעי לא יטהר: יג כל הנגע במת בנפש האדם אשר ימות ולא יתחטא את משפן יהוה טמא ונכרתה הנפש ההוא מישראל כי מי נדה לא זרק עליו טמא יהיה עוד טמאתו בו: יד זאת התורה אדם כי ימות באהל כל הבא אל האהל וכל אשר באהל יטמא שבעת ימים: טו וכל כלי פתוח אשר אין צמיד פתיל עליו טמא הוא: טז וכל אשר יגע על פני השדה בחלל חרב או במת או בעצם אדם או בקבר יטמא שבעת ימים: יז ולקחו לטמא מעפר שרפת החטאת ונתן עליו מים חיים אל כלי: שני יח ולקח אזוב וטבל במים איש טהור והזה על האהל ועל כל הכלים ועל הנפשות אשר היו שם ועל הנגע בעצם או בחלל או

יב הוא ידי עלוהי ביומא תליתאה וביומא שביעאה ידכי ואם לא ידי עלוהי ביומא תליתאה וביומא שביעאה לא ידכי: יג כל דיקרב במיתא בנפשא דאנשא די ימות ולא ידי עלוהי ית משפנא דיין סאב וישתיצי אנשא ההוא מישראל ארי מי אדיותא לא אודריקו עלוהי מסאב יהי עוד סאובתה בה: יד דא אורייתא אנש ארי ימות במשפנא כל דעלל למשפנא וכל די במשפנא יהי מסאב שבועא יומין: טו וכל מן דחסף פתיח דלית מגופת שיע מקף עלוהי מסאב הוא: טז וכל די יקרב על אפי חקלא בקטיל חרפא או במיתא או בגרמא דאנשא או בקברא יהי מסאב שבועא יומין: יז ויסבון לדמסאב מעפר יקרת חטאתא ויתן עלוהי מי מבווע למן: יח ויסב אזובא ויטבל במיא גבר דכי ידי על משפנא ועל כל מניא ועל נפשחא די הוו תמן ועל דיקרב בגרמא או

רש"י

(יב) הוא יתחטא בו. נאפר הפרה"י [ס"א] הוה] (ראה ספרי קה"ה): (יג) במת בנפש. ואיזה מת, של נפש האדם"י, להויתא נפש בהמה שאין טומאתה לריכה הזאה. דבר אחר, נפש זו רביעית דס"י (מולין ע"ג): את מושבן ה' שומא. אם נכנס לעזרה, אפילו בטבילה"י זלא הויתא שלישי ושביעי: עוד טומאתו בו. אף על פי שטבל: (יד) כל הבא אל האהל. צעוד שהמת צמוכו: (טו) וכל כלי פתוח. כללי חרס הכמוז

מדבר שאין מקבל טומאה מגבו אלא ממכוו, לפיכך חס אין מגופת צמידו פתולה עליו יפה צמור טמא הוא, הא חס יש צמיד פתיל עליו טהור (מולין כ"ה. ספרי קטו): פתיל"ל. לשון מחזור זלשון עברי, וכן נפתולי אלהים נפתולי (בבא"ש ל ט), נתחצתי עם אחותי: (טו) על פני השדה. רבותינו דרשו (מולין ע"ג. ספרי קטו) לרבות גולל ודופק"י. ופשוטו, על פני השדה שאין שם אהל, מטמא המת שם צנגיעה:

שפתי חכמים הקצר

רא"ם). יד. והיינו רביעית דם שנפשו של אדם תלויה בה (ראה רש"י חולין ע"ב). והוה כמו דכתיב 'או בנפש' (ראה מנח"י). טו. מדכתיב 'כי מי נדה לא זרק עליו' וגו', ואם לא טבל היה לו לומר 'ולא רחץ במים ולא זרק עליו', אלא על כרחך מיירי אף על פי שטבל (מנח"י). טז. 'גוללי' הוא כיסוי הארון מלמעלה, ו'דופק' הם דפנות הארון (רש"י סנהדרין מז:). ורבינו חם (שם חודיה משסחום) פירש, 'גוללי' הוא המצבה

יב. דהא 'פרה' לשון נקבה ולמה כתיב 'יתחטא בו' ולא 'בה', לכן פירש דקאי אאפר, ואפר לשון זכר הוא (רא"ם). יג. קשה לרש"י, דהא כתיב 'במת' אם כן 'בנפש האדם' למה לי, לכן פירש 'בנפש האדם' הוא ביאור על מלת 'במת', כלומר, כל הנוגע במת ואיזה מת של נפש אדם וכו', שלא תאמר שגם נבלת בהמה בכלל [והבי"ת של 'בנפש' הוא במקום למ"ד, כבי"ת ד'ושלח את השעיר במדבר' (ויקרא טז כב)] (מנח"י ע"פ

בַּמִּתָּא אוּ בְקִבְרָא: יֵט וְהִזָּה הַפְּהֵר עַל־הַטָּמֵא
 בַּיּוֹם הַשְּׁלִישִׁי וּבַיּוֹם הַשְּׂבִיעִי וְחָטְאוּ בַּיּוֹם
 הַשְּׂבִיעִי וְכַבֵּם בְּגִדְוֹ וּרְחַץ בַּמַּיִם וְטָהַר
 בַּעֲרָב: כ וְאִישׁ אֲשֶׁר־יִטְמָא וְלֹא יִתְחַטֵּא
 וְנִכְרְתָה הַנֶּפֶשׁ הַהוּא מִתּוֹךְ הַקְּהָל כִּי אֶת־
 מִקְדָּשׁ יְהוָה טָמָא מִי נִדָּה לֹא־זֶרֶק עָלָיו טָמָא
 הוּא: כא וְהִיתָה לָהֶם לַחֲקַת עוֹלָם וַיִּמְזָה מִי־
 הַנִּדָּה יִכַּבֵּם בְּגִדְוֹ וְהִנְגַע בְּמֵי הַנִּדָּה יִטְמָא
 עַד־הָעֶרֶב: כב וְכֹל אֲשֶׁר־יִגְעֻבוּ הַטָּמֵא
 יִטְמָא וְהַנֶּפֶשׁ הַנִּגְעַת הַטָּמֵא עַד־הָעֶרֶב: פ

בְּקִטְיָלָא אוּ בְמִיתָא אוּ בְקִבְרָא:
 יֵט וְיָדִי דְכִיָּא עַל מְסַאבָּא בַּיּוֹמָא
 תְּלִיתָאָה וּבַיּוֹמָא שְׂבִיעָאָה
 וַיִּדְכִּינָה בַּיּוֹמָא שְׂבִיעָאָה וַיִּצְבַּע
 לְבוּשׁוֹהִי וַיִּסְחִי בְּמֵא וַיִּדְכִּי
 בְּרַמְשָׁא: כ וַיִּגְבֵּר דֵּי יִסְתָּאב וְלֹא
 יָדִי עַלּוּהִי וַיִּשְׁתַּיְצִי אֲנָשָׁא הַהוּא
 מִגּוּ קְהָלָא אַרְיִי יֵט מִקְדָּשָׁא דִּי
 סָאב מִי אֲדִיּוּתָא לֹא אֲזַדְרִיקוּ
 עַלּוּהִי מְסַאב הוּא: כא וְתַהִי לְהוֹן
 לְקִיָּם עַלְמָא וַיִּדְכִּי מִי אֲדִיּוּתָא
 יִצְבַּע לְבוּשׁוֹהִי וַיִּדְקֶרֶב בְּמֵי
 אֲדִיּוּתָא יְהִי מְסַאב עַד רַמְשָׁא:
 כב וְכֹל דֵּי יִקְרַב בֵּיהּ מְסַאבָּא
 יְהִי מְסַאב וְאַנְשׁ דִּיִּקְרַב (כנ"א נוסף)
 בֵּיהּ יְהִי מְסַאב עַד רַמְשָׁא:

רש"י

קרוי אדום: תמימה. על שם ישראל שהיו תמימים ונעשו
 זו צעלי מומין, תנא זו ותכפר עליהם ויחזרו לתמותם:
 לא עלה עליה עול. כשם שפרקו מעליהם עול שמים:
 אף אלא עזר הבהן. כשם שנקלו על אהרן שהוא
 כהן לעשות העגל ולפי שאהרן עשה את העגל לא נעשית
 עבודה זו על ידי, שאין קטיגור נעשה סניגור (ראה השנה
 טו:). (ה) ושרף את הפרה. כשם ששרף העגל: (ו) עין
 ארז ואזוב ושני תולעת. שלשה מינין הללו כנגד
 שלשת אלפי איש שנפלו בעגל. וארז הוא הגזזה מכל
 האילנות ואזוב נמוך מכולם, סימן שהגזזה שנתאה ונטף
 ישפיל את עצמו כאזוב ותולעת ויתכפר לו:
 למשמרת. כמו שפשע העגל שמור לדורות
 לפורענות, שאין לך פקודה שאין צה מפקודת העגל,
 שנאמר (שמות לב לד) וַיִּזְוֶם פְּקֻדֵי וּפְקֻדֵי וַיִּקְדְּפוּ וַיִּגְוּ (ראה סנהדרין קכ).
 וכשם שהעגל מטמא כל העוסקין בו כך פרה מטמאה
 כל העוסקין בה (חולין טו:). וכשם שנטהרו צאפרו, שנאמר
 (שם פסוק ט) וַיִּזְרַק עַל פְּנֵי הַפִּיִּים וַיִּגְוּ, כך וְלִקְחוּ לְטָמֵא מִעֵפֶר
 שְׂרֵפַת הַחֲטָאת וְנָתַן עָלָיו מִיַּם טָהוֹר (פסוק יז):

(ט) וחטאו ביום השביעי. הוא גמר טהרתו:
 (כ) ואיש אשר יטמא וגו'. אם נאמר מקדש למה נאמר
 משכן (פסוק יג) כו' כדליתא בשבועות" (דף טו:). (כא) ומזה
 מי הנדה. רבותינו אמרו שהמזה טהור, זה צה ללמד
 שהנשוא מי חטאת טמא טומאה חמורה לטמא בגדים
 שעליו, מה שאין כן בנוגע. זה שהולאו בלשון מזה, לומר
 לך שאינן מטמאין עד שיהא צהן שיעור הזאה (יומא ד:).
 והנוגע וגו' יטמא. ואין טעון כבוס בגדים: (כב) וכ"ל
 אשר יגע בו. הטמא הזה שנטמא צמת יטמא: והנפש
 הנוגעת. זו צטמא מת"י: תטמא עד הערב. כאן
 למדנו שהמת אצו אצות הטומאה, והנוגע זו אצ הטומאה
 ומטמא אדם. זהו פירושה לפי משמעה והלכותיה, ומדרש
 אגדה העתקתי מייסודו של רבי משה הדרשן וזהו:
 (ג) ויקחו אציד. משלהם, כשם שהם פרקו נזמי הזהב
 לעגל משלהם כך יציאו זו לכפרה משלהם: פרה אדומה.
 משל לזן שפחה שטינף פלטיין של מלך, אמרו תנא אמו
 ומקנת הלוואה. כך תנא פרה ותכפר על העגל" (מנחות ט:)
 אדומה. על שם אס יאדימו כחולע (ישעיה א יז), שהחטא

שפתי חכמים הקצר

הנדה, כי הוא אינו טמא רק טומאת ערב, ולא יטמא אדם (מנח"י).
 כא. דקשה, והלא אדם אינו מקבל טומאה אלא מאב הטומאה, לכן
 פירש בסמוך דמת הוא אבי אבות הטומאה, וטמא מת הוא אב, ועל כן
 אדם הנוגע בו טמא גם כן טומאת ערב (רא"ם). כב. וגבי עבודת חוץ
 כמו הפרה, אין שייך לומר 'אין קטיגור נעשה סניגור' (רא"ם). כג. ולמה
 שכתבתי לעיל בסמוך דעל עבודת הפרה שהיא בחוץ אין שייך לומר אין
 קטיגור וכו', יש לומר דאהרן שהוא בעצמו עשה את העגל אינו נעשה
 סניגור אף בעבודת חוץ, מה שאין כן פרה דבה עצמה לא נעשה העבודה
 כי אם במינה (רא"ם). כד. לפי שהעגל היה עבודת אלילים, ועבודת
 אלילים מטמא כמת, כדכתיב בספר תהלים (קו כח) וַיִּצְמְדוּ לְבַעַל פְּעוֹר
 וַיֵּאכְלוּ זִבְחֵי מֵתִים (מנח"י עפ"י אבי"ש).

כדכתיב (בראשית כט א) וַיִּגְלְלוּ אֶת הָאֵבֶן, וְדוּפְקָהּ הוּא כפירוש רש"י
 (מנח"י, ראה רא"ם). זו פירוש, דלא בא לאשמעינן קרא אלא דגמר
 טהרתו ביום שביעי, לאפוקי פחות מיום שביעי, אבל אם ירצה אף ביום
 השמיני ותשיעי, יטהר (קצו"מ). יח. וזה לשונם (שם), אילו נאמר משכן
 ולא נאמר מקדש, הייתי אומר על משכן יהא חייב, שהרי נמשח בשמן
 המשחה, ועל מקדש לא יהא חייב. ואם נאמר מקדש ולא נאמר משכן,
 הייתי אומר על מקדש יהא חייב, שהרי קדושתו קדושת עולם, ועל משכן
 לא יהא חייב, לכך נאמר משכן ונאמר מקדש (רא"ם). ועיין שם ברש"י
 ד"ה קדושת, ובתורה קדושתו). יט. לא דווקא בגדים שעליו, אלא כל
 בגדים וכלים שהוא נוגע בחיבורין, ונקט 'עליו' דמסתמא הם עליו בשעה
 שנושא (מנח"י). כ. רצונו לומר, לא הטמא שנזכר למעלה 'הנוגע במי

כדי שיהו כולן באגודה. פרש"י ז"ל דבעיא שיהו נקתינ ביד 204 אחת דכתיב 205 ולקח הכהן עץ ארו וכו'. ואין לשון זה מחזור דהא בלא אגודה נמי יכול ליטלן כולן ביד אחת. וה"ר יוסף ז"ל 206 פי' דמשום הדור מצוה הוא, לפי שהם דברים קטנים. וריב"א ז"ל פירש דאפשר דילפי' קיחה קיחה מלקיחת אזורב דמצרים, כדילפי' במסכת סוכה 207 לגבי לולב קיחה קיחה מהתם, ואפילו למאן דלא הריש הכי התם, אית לן למידרשי' הכא, דאיכא אזורב כלקיחה דמצרים 208.

[מב, א] וההוא יומא נח נפשיה דרביא בר קיסו. פי' ההוא יומא דאפליגו בה בבי מדרשא. ואתנחו ביה סימנא. למידע במאי פליגי.

רביא בר קיסו מכפר בשעיר המשתלח. פי' דקיימא לן 209 דמיתת צדיקים מכפרת, ולהכי עבדו סימנא דבמידי דכפרה פליגי ההוא יומא, והיינו השעיר המשתלח שהוא לכפר. מה שאין כן בפרה דאע"ג דאמרי' התם 209 למה נסמכה פרשת מרים לפרשת פרה, לומר לך כשם שהפרה מכפרת כך מיתתן של צדיקים מכפרת. אין עיקר הפרה לכפרה אלא לטהרה 210, אבל שעיר המשתלח אין עיקרו אלא לכפרה. וכן פי' בתוספות 211.

אחת כשרה בור. ק"ל דהא אפליגו תנאי 212 בפרה של דורות איכא מאן דאמר לדורות בכהן גדול ואיכא מאן דאמר בכהן הדיוט, אבל זר ליכא למ"ד. י"ל דאמר לך שמואל דהתם הוא מקבלת הדם ואילך, אבל שחיטה אפילו בור, דאפילו

בעיא כוכב. פירוש שיהא כבוד כדי שיפול לתוך שריפת הפרה, הלכך לשון שלו בעי שיעור, דאע"ג דאיכא כובד דאזורב ועץ ארו 188, מ"מ כדי שלא ילך הלשון באויר בשעת זריקה, בעי שיעור בו כדי להכבידו 189.

כובד תנאי היא. פי' 190 ור' יצחק כמאן דאמר לא בעי כובד סבירא ליה, דאי לא שניהם בעו שיעורא.

כורכין בשעירי לשון. פי' וכיון דאית ביה שירים שיעורא בעו 191.

כאן בקולחת כאן נכפפת. ויש גורסי' 193 קודחת, והכל אחד. ופי' שהוא מעלה שלהבת. ונכפפת שאינה אלא 194 מעלה שלהבת 195 כפופה סמוך לגחלתה. ופי' רש"י ז"ל דקולחת לא קדש, דכיון שהיא רחוקה מן הגחלים לא קרי' ביה, אלא 196 תוך שריפת הפרה, אבל נכפפת קרינא ביה הכי. והקשה ר"י ז"ל דאדרבא טפי חשיב תוך שריפת הפרה כשנפל בשלהבת הגדולה, מנכפפת שהאש הולכת וזזה ממקומה. ועוד 197 אמאי לא קאמר הא ותא בקולחת כאן שזרק בגובה האש כאן שזרק בסמוך לגחלתה. לכך פרי' 198 ז"ל בהפך דבקולחת קידש, ובנכפפת לא קדש 199. וליש' דקדוש דנקט הכא באשגרת לישן הוא 200, דלא מקרי קדוש אלא נתינת האפר לתוך המים, כדאיתא התם 201. כובד תנאי היא. פי' ומאן דאמר קדש סבירא ליה לא בעיא כובד 202, ומאן דאמר לא קדש 203 בעי כובד.

195 חסר כאן אלא שלהבתה. 196 צ"ל אל. 197 כה"ק ותירצו תוס' ישנים ד"ה כאן בשם רבי. וכ"כ תוס' הרא"ש ד"ה כאן. 198 צ"ל פרי". 199 וכן פי' רבנו אליקים עיי"ש. ושם כתב פירוש שני כרש"י. 200 ורש"י כתב ומקדש כלומר ונותן שם, כל מעשה פרה קרי לה קידוש עכ"ל. 201 עי' פרה פ"ו מ"ב. ובר"ש שם מ"א. 202 וכ"כ רבנו אליקים. 203 חסר כאן: סבירא ליה. 204 לפנינו ברש"י: בבת אחת. 205 במדבר יט, ו. 206 דברי הר"ר יוסף וריב"א הובאו בתוס' ישנים ותוס' הרא"ש ד"ה כדי. 207 יא, ב. 208 עי' סוכה יג, א תוס' ד"ה מצות. 209 במועד קטן כח, א 210 עי' לעיל ב, א לכפר כתיב ופרה לאו בת כפרה היא. ועי' גבורת ארי שם ד"ה לעשות שהקשה מגמ' זו דלמה נסמכה פרשת מרים וכו' על הגמ' הנ"ל, ובתירוצו האחרון כתב כחילוקו זה של רבנו ליישב שלא יקשה מהגמ' במועד"ק על מסכתין לעיל שם. 211 תוס' ישנים ותוס' הרא"ש ד"ה רביא. 212 במסכת

האולם (דמעיקרא היו תולין את הלשון שם ולא בין קרניו, כמבואר לקמן סו, א). ולפי"ז ל"ק מהמשנה שם, (ועי' תוס' רעק"א בשקלים שם ודבריו צ"ע). וגם לפי' הריב"ן ל"ק דהרישא והסיפא איירי בלשון אחד, דהרישא איירי בימי שמעון הצדיק שהיו תולין באולם, והסיפא איירי בזמן מאוחר יותר שתלו לו בין קרניו. וגם לרמב"ם פ"ד משקלים ה"א היתה לו גירסא אחרת במשנה שם, וכג"י תוס' ישנים ותוס' הרא"ש כ"ה גם בילקוט שמעוני שמות שפן. ועי' גבורת ארי במלואים לקמן שם שעמד על דברי התוס' ישנים עיי"ש. 188 וכורכין אותו איתם ביחד. 189 ותוס' ישנים ותוס' הרא"ש ד"ה פרה כתבו: מ"מ כל מה שיש לו יותר כובד מעלי טפי. 190 וכ"כ תוס' ישנים ד"ה כובד. וכ"כ רבנו אליקים "דרב יוסף" סובר כמ"ד לא בעיא כובד. וזה יותר נכון דרב יוסף הוא המפרש ואומר דשל פרה לא בעיא שיעור. 191 ראה רש"י ורבנו אליקים. 193 בדק"ס אות ש הביא גירסא אחרת. 194 תיבת "אלא" מיותרת.

צורך, כי המשתלח איננו קרבן, שלא ישחט, ואם יכולת להבין הסוד שהוא אחר מלת עזאזל תדע סודו וסוד שמו, כי יש לו חברים במקרא, ואני אגלה לך קצת הסוד ברמז בהיותך בן שלשים ושלש תדענו. והנה ר"א נאמן רוח מכסה דבר (משלי יא ג), ואני³¹ הרכיל מגלה סודו שכבר גילו אותו רבותינו ז"ל במקומות דברים, אמרו בכראשית רבה³² ונשא השעיר עליו (פסוק כב), זה עשו, שנאמר הן עשו אחי איש שעיר (בראשית כז יא), את כל עונותם, עונות תם, שנאמר ויעקב איש תם (שם כה כז), ומפורש מזה בפרקי רבי אליעזר הגדול³³, לפיכך³⁴ היו נותנין לו לסמאל שוחד ביום הכפורים שלא לבטל את קרבנם, שנאמר גורל אחד לה' וגורל אחד לעזאזל, גורלו של הקב"ה לקרבן עולה, וגורלו של עזאזל שעיר החטאת וכל עונותיהם של ישראל עליו, שנאמר ונשא השעיר עליו, ראה סמאל³⁵ שלא נמצא בהם חטא ביום הכפורים, אמר לפני הקב"ה, רכון כל העולמים יש לך עם אחד בארץ כמלאכי השרת שבשמים, מה מלאכי השרת יחפי רגל כך הן ישראל יחפי רגל ביום הכפורים, מה מלאכי השרת אין בהם אכילה ושתיה ביום הכפורים, מה מלאכי השרת אין להם קפיצה³⁶ כך ישראל עומדין על רגליהם ביום הכפורים³⁷, מה מלאכי השרת שלום מתווך ביניהם³⁸ כך הן ישראל שלום מתווך ביניהם ביום הכפורים, מה מלאכי השרת מכל חטא כך הן ישראל נקיים מכל חטא ביום הכפורים, והקדוש ברוך הוא שומע עדותן של ישראל מן הקטיגור שלהם ומכפר על המזבח ועל המקדש ועל הכהנים³⁹ ועל כל עם הקהל, שנאמר וכפר את מקדש הקדש וגו' (להלן פסוק לג), ע"כ אגדה זו. והנה הודיענו שמו ומעשהו⁴⁰ וזה סוד הענין כי היו עובדים לאלהים אחרים, הם המלאכים, עושים להם קרבנות והם להם לריח ניחוח כענין שנאמר ושמני וקטרת נתת לפנייהם ולחמי אשר נתתי לך סולת ושמן ודבש האכלתיך ונתתיהו לפנייהם לריח ניחוח ויהי נאם ה' אלהים (יחזקאל טז יח-ט). ואתה צריך להתבונן בכתוב במקרא ובמסורת⁴¹. והנה התורה אסרה לגמרי קבלת אלהותם וכל עבודה להם, אבל צוה הקב"ה ביום הכפורים שנשלח שעיר במדבר לשר המושל במקומות החרבן, והוא הראוי לו מפני שהוא בעליו ומאצילותו כחו יבוא חורב ושממון כי הוא העילה לכוכבי החרב והדמים והמלחמות והמריבות והפצעים והמכות והפירוד והחרבן, והכלל נפש לגלגל מאדים⁴², וחלקו מן האומות הוא עשו שהוא עם היורש החרב והמלחמות, ומן הבהמות השעירים והעזים⁴³.

31 י"ג: ואינו. 32 סה י. 33 פרק מו בשינויים. 34 מוסב למה שכתוב למעלה שם: יום שנחנה תורה אמר השטן לפני הקב"ה רבש"ע על כל הרשעים נתת לי רשות ועל הצדיקים אין אתה נותן לי רשות, אמר לו, הרי יש לך רשות עליהן ביום הכפורים אם יש להם חטא, ואם לאו אין לך רשות. לפיכך וכו'. 35 בפרקי דר"א: השטן. 36 בפרקי דרבי אליעזר: קפיצין, אין להם פרקים כרגליהם שיהיו יכולים לקפצם ולישב, אלא רגליהם ישרה בלא פרק קפיץ הרגל, לכן הן עומרים תמיד (ר"ל). 37 פשט המאמר אפשר לומר על בית המקדש שהיו ישראל שם רוב היום, שהיתה העבודה נמשכת כמעט כל היום וכיון שאין ישיבה בעזרה ממילא היו עומדין כמעט כל היום (שם). 38 משמעו על ידי אחרים שמציעין ביניהם שמצוה להשתדל בזה לתווך השלום בין החולקים (שם). 39 כתנא קמא רמתניתין סוף פרק קמא דשבועות שהוא רבי כברייא שם (יד ב), שסוכר כהנים מתכפרים בשעיר המשתלח, ולא כרבי שמעון (שם). 40 שמו סמאל מלשון שמאל, כי מצפון תפתח הרעה, וצפון מצד שמאל, ושמו סמאל מלשון סמיון ועוררון, ומעשהו כל הרעות להחטיא ולקטרג ולהמית (מאירת עיניים לר' יצחק דמן עכו). 41 "כי כתיב נתתי ביר"ד וקרינן בלשון נקבה בלא יו"ד, וכן ונתתהו לפנייהם וקרי ונתתיהו" (רקאנטי כה א. ועיין מנחת שי ליחזקאל טז יט). 42 ר"ל כללו של דבר, שיש נפש לגלגל מאדים, והנפש הזאת מתפצלת לחלקים כאשר יבאר: חלקו מן האומות הוא עשיו... ועיין רבנו רבינו שמואל כה. וברמב"ם ה"ל יסודי התורה ג א: וגלגל חמישי שבו מאדים. ועיין במורה נבוכים ג: אמרו בספריהם כי מאדים קצף על המדברות וכו'. 43 עיין להלן יז ז. 44 שנאמר הן עשו אחי

ובחלקו עוד השידים הנקראים מזיקין בלשון רבותינו, ובלשון רמב"ן הכתוב שעירים (להלן יז ז), כי כן יקרא הוא ואומתו שעיר⁴⁴, ואין הכוונה בשעיר המשתלח שיהיה קרבן מאתנו אליו חלילה, אבל שתהיה כוונתנו לעשות רצון בוראינו שציוונו כך, והמשל בזה כמי שעשה סעודה לאדון וציוה האדון את האיש העושה הסעודה תן מנה אחת לעבדי פלוני, שאין העושה הסעודה נותן כלום לעבד ההוא ולא לכבודו יעשה עמו רק הכל נתן לאדון, והאדון נותן פרס לעבדו, ושומר זה מצותו ועשה לכבוד האדון כל אשר ציווהו, ואמנם האדון לחמלתו על בעל הסעודה רצה שיהיו כל עבדיו נהנין ממנה⁴⁵ שיספר בשבחו ולא בגנותו. וזה טעם הגורלות, כי אילו היה הכהן מקדיש אותם כפה לה' ולעזאזל, היה כעובד אליו ונודר לשמו, אבל היה מעמיד אותם לפני ה' פתח אהל מועד, כי שניהם מתנה לה' והוא נתן מהם לעבדו החלק אשר יבוא לו מאת ה'⁴⁶, הוא הפיל להם גורל וידו חלק להם⁴⁷, כענין שנאמר בחיק יוטל את הגורל ומה' כל משפטו (משלי טז לג), וגם אחרי הגורל היה מעמידו לפני ה' לומר שהוא שלו ואין אנחנו מכוונים בשילוחו אלא לרצון לשם, כמו שאמר יעמד חי לפני ה' לכפר עליו לשלח אותו וגו' (פסוק י), ולכך לא נשחוט אותו אנחנו כלל, ותרגם אונקלוס לשמא דהשם ולעזאזל⁴⁸, כי האחד לשם ה' ולא לו, והשני לעזאזל ולא לשמו של עזאזל, ומפני זה אמרו רבותינו⁴⁹ ואת חקותי (להלן יח ד), דברים שיצר הרע מקטרג בהם, ועכו"ם משיבין עליהם, לבישת שעטנו ופרה אדומה ושעיר המשתלח⁵⁰. ולא מצאו בקרבנות תשובה לעכו"ם עלינו, כי הם על אישי ה', אבל בשעיר המשתלח ישיבו עלינו, כי יחשבו שאנו עושים כמעשיהם, וכן בפרה אדומה מפני שהיא נעשית מחוץ למחנה וענינה דומה לענין שעיר המשתלח להעביר רוח הטומאה, כענין שנאמר בעתיד, את הנביאים ואת רוח הטומאה אעביר מן הארץ (זכריה יג ב), ומזה תבין טעם כיבוס בגדי המשלח את השעיר לעזאזל⁵¹ והשורף את הפרה⁵², ומה שהזכירו רבותינו⁵³ בכיבוס הבגדים של פרים הנשרפים ושעירים הנשרפים. והנה רמז לך ר"א שתדע סודו כשתגיע לפסוק ולא יזכחו עוד את זכיהם לשעירים (להלן יז ז)⁵⁴. והמלה⁵⁵ מורכבת⁵⁶, וחבריה רבים. והנה הענין מבואר, זולתי אם תחקור מהענין לשכלים הנבדלים ולרוחות בקרבן, וזה יודע ברוחות בחכמת נגרומונ"סיא⁵⁷ ויודע גם בשכלים ברמזי התורה למבין סודם, ולא אוכל לפרש כי היינו צריכים לחסום פי המתחכמים בטבע הנמשכים אחרי היווני⁵⁸ אשר הכחיש כל דבר זולתי המורגש לו,

איש שעיר (בראשית כז יא), וגם אומתו נקראת שעיר שנאמר והיה ירשה שעיר אויביו (במדבר כד יח). 45 מן הסעודה ההיא (רקאנטי). 46 כי אילו היה הכהן מקדיש אותן כפה ואומר עליהן זה לה' וזה לעזאזל היה משוה ענין לענין, והיה הענין כעין עבודה לעזאזל, ולא יתכן להעשות כן, אבל עתה שהיה על פי הגורל הנה השם יתברך נותן השעיר ההוא לעזאזל ומאתו בא אליו, והוא יבחר ולא אנו (רבונו בחיי). 47 ע"פ ישעיה לז יז. 48 גורל אחד לה': לשמא דהשם, אבל וגורל אחד לעזאזל לא תרגם לשמא דעזאזל אלא רק לעזאזל. 49 תו"כ אחרי פרק יג י, ועי' עוד יומא סו ב. 50 בתורה כהנים: כגון אכילת חזיר ולבישת כלאים וחליצת יבמה וטהרת המצורע ושעיר המשתלח. וכן ביומא סו ב. 51 להלן פסוק כו. 52 במדבר יט ח. 53 זכחים פנא. 54 כי אם חספסר מלאת עזאזל ל"ג פסוקים יגיע סוף המספר עד ולא ינבחו, וזהו שכיוון כמה שכתב: ובהיותך בן שלשים ושלש תדענו. 55 עזאזל. 56 כיוון למה שכתב הרד"ק בשרשים שורש עז: עזאזל, מלה מורכבת מן עז ואזל, ונקרא ההר כן לפי שהעז היה הולך לשם, ותרגום הולך אזל. 57 "מלה זו מורכבת משתי מלות, נגר, ר"ל דבר הניגר כמים הניגרים, ומנציא הוא שם ההקטרה שמקטרים המכשפים ומשכיעים השרים. ואני שמעתי פירוש אחר, כי נגרים שחור בלשון לעז, ועל כן קורין לחכמה זו בלשון אשכנז שווארץ קונשט, והכי היה בזמן הכופרים שקיטרו לבעלים ועשתרות כדם האדם שהוא יותר מקובל בעיני השדים מדם אחר" — ציוני. 58 אריסטו.

הכל שוחטין פרק ראשון חולין

יא.

גורא מ"י מ"ו מ"ו מהלכות
מנחה קרינת הלכה
ע"ב מ"י מ"י מהלכות
ק"פ הלכה ה'
ע"ג מ"י מ"י מהלכות
מנחה קרינת הלכה
ע"ד מ"י מ"י מהלכות
הלכה ה'
ע"ה מ"י מ"י מהלכות
עבודת יוה"כ ה' י':

רבינו גרשום

אזהרה רבקה רחל לביתו
עודו לשם דרא דגברי
עודו וראו דלא בער כלל
ויפשוש וכו' עין להגיד
ועודן א' א' א' א' א' א' א'
מילתא אחת: עין
לשע חנויות וסנהדרין
לשע חנויות יבד כלול
משע חנויות יבד כלול
מכורה בשע שחוטה
ואחת מוכרת בשע בבלה
ומכא אדם חתיכה של
בשר בארץ אמרין רכל
דפריש מרובה פריש
וכשרה. מתרין כיצד לו
שלשים וטשה לכות
מחמת חו"ל כלומר שפילו
לבי מיסע שלו בביעיס
ורו גרי ומאי קטנה שטא
המצא אילנות שאין לה
דדן ואניה ראהה לילד
ואניה ראהה ליבוס
ומדליבוס אינה ראהה
הלחצה נמי אינה ראהה
והשאר קא מיבעיא ליה
חולין או מוכרין או לא
מי אילין בתר רובה
ורובה אין נבצאין א'
סריס חמה ולא אילנות
אי לא אילין בתר רובה
רבולין לחלוץ לויבוס:
ונתח אורה לטוהיה
אורה לתחיים. כלומר
הראש פירש מן ענף
אלא הראש ענפה
לנחיים. וליחוש שמא
היא: (וגרסו) [וסולן]
אור: אורה אלא חרע
דאילין בתר רובה דאנו
ניקב קרום של מוח:
ממא דלמא דפלי ליה
בדקי ליה. כלומר בקנו
בתר רובה: אבל היבא
דליף. משחבי (היה)
[ואן] עירין מתח ללא
ניחא אורה כולה לנחיים
לית לן בה ולא שיעת
מכא לייף דול בתר
רובה: דמנת גמרתא
עליה וקלי ליה. כלומר
על הענף של ראש מוח
גחלת וסוף הענף נגד
קרום של מוח וראה אם
ניקב קרום של מוח
לאו מיעביד או בו משום
שכירה. ענף. ועירין א'
מבית למיך מתבא דול
בתר רובה: וכו' תיבא
דמתחאי פסוק ליה.
כלומר הפסוק ליה במקום
חוט השדרה לטוח מן
הענף כלפי הראש.
רומנתו הענף אמר
רומנתו וכו': אבל היבא
דליף. כלומר שחובות מעד
אורה ליה לן בה: אחאי
מגעלה ערופה וכו'
וילוחש שמא טרפה.
אלא חרע דול בתר רובה:
וכי תיבא מאי נפקא לה
מיה. דלא איכפול לן בין
טרפה וכו' כשרה. דא
אמר וכו' ויבא כשרה
כתיב בה קדשיתם.
רבותי (בריש כא ח) כפר
לעמר ישראל וכו' וברך
שלא יבא בו מוח קדשיתם
והבא זיל בתר רובה:

הערופה

נמי מהערופה זאת צעריפה ואין
אחרת צעריפה וספק פרק כל הבשר
(לקמן ק"ח): גבי דער שטענדיג זמנו.
אמרין מרי מיעביד כמיבי ושמו
הערופה וי"ל מהערופה משמע שפיר
הוא מיעביד דזאת צעריפה ומסמך
העגלה להערופה דרשין העגלה
שלוה: **אחאי מפרה ארובה.**
אורה לתחיים. כלומר
הראש פירש מן ענף
אלא הראש ענפה
לנחיים. וליחוש שמא
היא: (וגרסו) [וסולן]
אור: אורה אלא חרע
דאילין בתר רובה דאנו
ניקב קרום של מוח:
ממא דלמא דפלי ליה
בדקי ליה. כלומר בקנו
בתר רובה: אבל היבא
דליף. משחבי (היה)
[ואן] עירין מתח ללא
ניחא אורה כולה לנחיים
לית לן בה ולא שיעת
מכא לייף דול בתר
רובה: דמנת גמרתא
עליה וקלי ליה. כלומר
על הענף של ראש מוח
גחלת וסוף הענף נגד
קרום של מוח וראה אם
ניקב קרום של מוח
לאו מיעביד או בו משום
שכירה. ענף. ועירין א'
מבית למיך מתבא דול
בתר רובה: וכו' תיבא
דמתחאי פסוק ליה.
כלומר הפסוק ליה במקום
חוט השדרה לטוח מן
הענף כלפי הראש.
רומנתו הענף אמר
רומנתו וכו': אבל היבא
דליף. כלומר שחובות מעד
אורה ליה לן בה: אחאי
מגעלה ערופה וכו'
וילוחש שמא טרפה.
אלא חרע דול בתר רובה:
וכי תיבא מאי נפקא לה
מיה. דלא איכפול לן בין
טרפה וכו' כשרה. דא
אמר וכו' ויבא כשרה
כתיב בה קדשיתם.
רבותי (בריש כא ח) כפר
לעמר ישראל וכו' וברך
שלא יבא בו מוח קדשיתם
והבא זיל בתר רובה:

החשן שלמה

על רבינו גרשום
ע"ג הלכה ל'ל' שמחמת מלך
אדם דעירין א' חמשה ל'ת
ל'.

בגון דקיימי דרא דגברי. האחד עומד במפתח ורואה ומגיד לזה
זה לזה עד הכהן ללא צליל: מנא הא מילתא. איידי דליירי צננא
הא מילתא דחוקה נקט נמי הא: מנא. בתמיה: תישע חנויות. טולן
מכותם שרבו שטוטה ואחת מוכרת
הלך אחר הרוב^א דהא קמן חוקין דרובא
דסימול: וסנהדרין. למנן (סנהדרין
ד' פ'.) י"ב מוכין וי"א ממייבין ואלי:
קפן אקטנה. דפליגי רבנן עליה
ד"ב צננות (ד' פ'.) דמנן (י"ב)
קטן שצא על ימנה קטנה יגדלו זה
עם זה ולא חיישין שמה ממנא אילנות
או הוא סריס ומנא פוגע בצננת אחיו
על זמנו ולבדוק בקרום של מוח שמה
סריס^ב והיינו רובא דלימיה קמן:
אחאי מרישא ש"ש גי'ה. שאין יכולין
לחזותו ולבדוק בקרום של מוח שמה
ניקב והוא אחת מ"ח טרפות מאוס
דכתיב (ויקרא ה') ונתח אורה לנחיים
ולא נתמיה לנחיים שאסור לחזותן
בשלה בשמעתא קמייתא דמנמות
(ד' פ'.) כשהוא אומר למטה מן
הכפק שאין מ"ל אלא להוציא את
הטרפה: דפלי י'ה. קורעו^ג וחלוו
ולא יבילי: פלי. פטר"ר גע"ו:
י'ה. ממונה. מרגוס ומכרת^ד
ומלפך: גמרתא. גחלת: וקלי י'ה.
לעס הגולגולת לבדוק ליה לקרום:
המתנה בגידו. אג"פ דקשין כעמלות:
מא"ה. המקריב שלמים או טהא
מכנס ואולי קרב אליה עם האימונים
מן הלכות ולמטה ללד הזנב והזנב
קן ליה אליה: הוה פטר"ר גע"ו:
שנספק טרפה וכולוה מננה חלוו
טרפיות (לקמן מ'.) דמתחאי פסק י'ה.
שמשפיל ומוכה סמך לזנב שאפילו
פסק החוט וזמנו אליה אין הצמחה
נעמפת מן כדמתחיי חלוו טרפיות
(שם מ'.) עד היכן חוט השדרה עד
בין הפרשות דהיינו כנגד הירכיס
שחוט מתפלל עם ג' האחד פורש
ללד ענין ימין האליה שקרין הנק"ש
גע"ו והשני לשמאלו והאלמעי הולך
דרכו עד סוף הזנב ומצין הפרשות
והלאה לז מוקרי חוט השדרה
לעטרף מן שכת"י הצמחה סמך
לחוט והא נמי מצין הפרשות ולמטה
פסוק ליה לאליה וינדק כל החוט
הנשאר מנה הפרשות ולמעלה עד
המנח של ראש שחוט יוצא משם:
מקום שהכ"ו יעצות. למעלה מן
הפרשות הוא צננות (ד' פ'.) אמרין לז מצין כליות יעצות: היבא
דליף. משמע שמתוך ללד הגב ואינו פומח ללד אלא ללד
החלל מנחש את השדרה כולה לרכס: חלוו למחר
ערפסה עולמית אלמא לא מנינו למימדק גרמי ולמימדק ח' ערפסה
היא דנימי אחרימי: מאי נפקא מינה. אי טרפה היא ה' לאו קרנן
הוא ומעורפו^ה לא נפקא אלא שמהא לעולם כעין ערפסה של
ניתמנה לאצרון חל טרפות דמתיים לא שטעיני מינה: האמר ר'
ינאי. קדושתו (ד' פ'.) לענין לאסור בההנה: בפרה כתיב בה בקדשים.
כפר לעמן ישראל מנה קדשים אסורין בהנהא חף היא אסורה
בהנהא וה"ל לענין טרפה מהתם מישוק: בשהיא ש"גה. של
ניתמנה: הפאת קרייה רחמנא. (מגד' יט) למי מנה טרפה היא:
וחלמא

דקיימי דרא דגברי. האחד עומד לשם צענת הסגר ורואה שלא חסר אלא
רובה לפרש צנאותו ענין שאף הכהן עלמנו היה יכול לדעת:
מנא הא מילתא דאמור רבנן וי' בתר רובה. וא"ל כול דלמרינן
ז"ל צננות כ"ש בתר רובא דרובא
ומזקה רובא עדיף^א וי"ל דלרב אחא
גרי יעקב עני ללא קיס ליה חוקה
מקרא ולמאי דמפרש רבינו חיים דלא
דרובא עדיף חוקה לא^ב מצננה
אלא לפינן מפרה אדומה דלולין
בתר רובא אע"ג דליכא חוקה כנגד
הרוב דלויף גגרא שמוין עליו צננות
עמא חלש שפיר בה: **אבל היבא**
ד"יף י'ת לן בה: מוקשין אמאי לא
ליף מכל קרנות דמחו שנת ולא
חיישין שמה ימנא קרנן ערפה ומנא
שחלל שנת וי"ל דלון יכול להוכיח
משס דליכא למימדן ומספק נמי אמר
רחמנא דלדמי שנת מנח קרנן כמו
שפיקוח נפש אמרין בספ"ק דכמות
(ד' פ'.) ללא הלכו בו אחר הכול:
דמנה וסמרתא כו'. ואפילו תל
ערב פסק הלכות שנת
מלכא שאז אפטר לנשותא מע"ש
דומה את השנת^ג: **אחאי מעגלה**
ערופה. מימה דלא ליה גבי
פרה ועגלה כיון דליף לית לן גבי
וי"ל דמשמע דשעת שריפה ולאחר
ערופה תהיה שלימה כמו שעת
שחיטה וערפיה^ד:
הערופה בשחיטת ש"גה. לקמן
צפיקין (מ'.) דרשין
נמי מהערופה זאת צעריפה ואין
אחרת צעריפה וספק פרק כל הבשר
(לקמן ק"ח): גבי דער שטענדיג זמנו.
אמרין מרי מיעביד כמיבי ושמו
הערופה וי"ל מהערופה משמע שפיר
הוא מיעביד דזאת צעריפה ומסמך
העגלה להערופה דרשין העגלה
שלוה: **אחאי מפרה ארובה.**
אורה לתחיים. כלומר
הראש פירש מן ענף
אלא הראש ענפה
לנחיים. וליחוש שמא
היא: (וגרסו) [וסולן]
אור: אורה אלא חרע
דאילין בתר רובה דאנו
ניקב קרום של מוח:
ממא דלמא דפלי ליה
בדקי ליה. כלומר בקנו
בתר רובה: אבל היבא
דליף. משחבי (היה)
[ואן] עירין מתח ללא
ניחא אורה כולה לנחיים
לית לן בה ולא שיעת
מכא לייף דול בתר
רובה: דמנת גמרתא
עליה וקלי ליה. כלומר
על הענף של ראש מוח
גחלת וסוף הענף נגד
קרום של מוח וראה אם
ניקב קרום של מוח
לאו מיעביד או בו משום
שכירה. ענף. ועירין א'
מבית למיך מתבא דול
בתר רובה: וכו' תיבא
דמתחאי פסוק ליה.
כלומר הפסוק ליה במקום
חוט השדרה לטוח מן
הענף כלפי הראש.
רומנתו הענף אמר
רומנתו וכו': אבל היבא
דליף. כלומר שחובות מעד
אורה ליה לן בה: אחאי
מגעלה ערופה וכו'
וילוחש שמא טרפה.
אלא חרע דול בתר רובה:
וכי תיבא מאי נפקא לה
מיה. דלא איכפול לן בין
טרפה וכו' כשרה. דא
אמר וכו' ויבא כשרה
כתיב בה קדשיתם.
רבותי (בריש כא ח) כפר
לעמר ישראל וכו' וברך
שלא יבא בו מוח קדשיתם
והבא זיל בתר רובה:

שחיטה היא סכוכה דלס
היינו בקולין לבדוק אפטר שפיה לה
היינו אין לאסור דהוה ליה ספק ספקא ספק אינה טרפה^א ואס
חמלא לומר דטרפה אימנא דלחר קן טרפה: **המאת** קרייה
רחמנא. מימה דלא קלי האי עמנא צריש אין חממתא (ע"ג כג):
דייקי הסס גבי פליגתא דרפי אלעור ור' יהושע עד כאן לא
פליגי אלא בתששא חלל היבא דודאי רענא פסולה ש"מ דפרה
קדשי מוצה היא ומשי דשאי פרה דקרייה רומנא חטאת אלא
מתה פסקל ציולא דופן אלמנה מינה הקדשה ליואל דופן פסולה
ור"ש מכשיר פירושו ואי אימא להיהו דרשה דתשאת מסתמא חקרא
לא הוה פליג ר"ש ומסוק אלא שאני פרה הואיל ומום פוסל בה
דער ערוה ועצתה כוכיס פוסלין בה לכן פסולה צדיעה
ויולא דופן כשרה ורענן דפסלי ציולא דופן דקדשי קדשי
מוצה היא ומייה על כרחין אי אפשר לפרש כן דנכל דוכתא^ב אמרין שאני פרה דקדשי
פרח אלא מתנה מפסל ציולא דופן ופירין לכולוה טעמי צין נפרש דעמנא דרעבה
מוסד דקדשי מוצה היא צין נפרש מוסי דמתחא קרייה
רומנא דמסתמא ר"ש לא פליג ארעמי רבי אלעור ורבי יהושע שאני פרה הואיל
ומום פוסל בה ולא גרסין אלא ונכפריס לא היה
כחוצ אלא שבקונטרס הגיה וכתב ה"ג אלא ועמנא דתשאת קרייה רומנא
לעולם קאי לרבנן דפסלי ציולא דופן ואס חמנא לרבי שמעון
דלית

שחיטה היא סכוכה דלס
היינו בקולין לבדוק אפטר שפיה לה
היינו אין לאסור דהוה ליה ספק ספקא ספק אינה טרפה^א ואס
חמלא לומר דטרפה אימנא דלחר קן טרפה: **המאת** קרייה
רחמנא. מימה דלא קלי האי עמנא צריש אין חממתא (ע"ג כג):
דייקי הסס גבי פליגתא דרפי אלעור ור' יהושע עד כאן לא
פליגי אלא בתששא חלל היבא דודאי רענא פסולה ש"מ דפרה
קדשי מוצה היא ומשי דשאי פרה דקרייה רומנא חטאת אלא
מתה פסקל ציולא דופן אלמנה מינה הקדשה ליואל דופן פסולה
ור"ש מכשיר פירושו ואי אימא להיהו דרשה דתשאת מסתמא חקרא
לא הוה פליג ר"ש ומסוק אלא שאני פרה הואיל ומום פוסל בה
דער ערוה ועצתה כוכיס פוסלין בה לכן פסולה צדיעה
ויולא דופן כשרה ורענן דפסלי ציולא דופן דקדשי קדשי
מוצה היא ומייה על כרחין אי אפשר לפרש כן דנכל דוכתא^ב אמרין שאני פרה דקדשי
פרח אלא מתנה מפסל ציולא דופן ופירין לכולוה טעמי צין נפרש דעמנא דרעבה
מוסד דקדשי מוצה היא צין נפרש מוסי דמתחא קרייה
רומנא דמסתמא ר"ש לא פליג ארעמי רבי אלעור ורבי יהושע שאני פרה הואיל
ומום פוסל בה ולא גרסין אלא ונכפריס לא היה
כחוצ אלא שבקונטרס הגיה וכתב ה"ג אלא ועמנא דתשאת קרייה רומנא
לעולם קאי לרבנן דפסלי ציולא דופן ואס חמנא לרבי שמעון
דלית

בגון דקיימי דרא דגברי. האחד עומד במפתח ורואה ומגיד לזה
זה לזה עד הכהן ללא צליל: מנא הא מילתא. איידי דליירי צננא
הא מילתא דחוקה נקט נמי הא: מנא. בתמיה: תישע חנויות. טולן
מכותם שרבו שטוטה ואחת מוכרת
הלך אחר הרוב^א דהא קמן חוקין דרובא
דסימול: וסנהדרין. למנן (סנהדרין
ד' פ'.) י"ב מוכין וי"א ממייבין ואלי:
קפן אקטנה. דפליגי רבנן עליה
ד"ב צננות (ד' פ'.) דמנן (י"ב)
קטן שצא על ימנה קטנה יגדלו זה
עם זה ולא חיישין שמה ממנא אילנות
או הוא סריס ומנא פוגע בצננת אחיו
על זמנו ולבדוק בקרום של מוח שמה
סריס^ב והיינו רובא דלימיה קמן:
אחאי מרישא ש"ש גי'ה. שאין יכולין
לחזותו ולבדוק בקרום של מוח שמה
ניקב והוא אחת מ"ח טרפות מאוס
דכתיב (ויקרא ה') ונתח אורה לנחיים
ולא נתמיה לנחיים שאסור לחזותן
בשלה בשמעתא קמייתא דמנמות
(ד' פ'.) כשהוא אומר למטה מן
הכפק שאין מ"ל אלא להוציא את
הטרפה: דפלי י'ה. קורעו^ג וחלוו
ולא יבילי: פלי. פטר"ר גע"ו:
י'ה. ממונה. מרגוס ומכרת^ד
ומלפך: גמרתא. גחלת: וקלי י'ה.
לעס הגולגולת לבדוק ליה לקרום:
המתנה בגידו. אג"פ דקשין כעמלות:
מא"ה. המקריב שלמים או טהא
מכנס ואולי קרב אליה עם האימונים
מן הלכות ולמטה ללד הזנב והזנב
קן ליה אליה: הוה פטר"ר גע"ו:
שנספק טרפה וכולוה מננה חלוו
טרפיות (לקמן מ'.) דמתחאי פסק י'ה.
שמשפיל ומוכה סמך לזנב שאפילו
פסק החוט וזמנו אליה אין הצמחה
נעמפת מן כדמתחיי חלוו טרפיות
(שם מ'.) עד היכן חוט השדרה עד
בין הפרשות דהיינו כנגד הירכיס
שחוט מתפלל עם ג' האחד פורש
ללד ענין ימין האליה שקרין הנק"ש
גע"ו והשני לשמאלו והאלמעי הולך
דרכו עד סוף הזנב ומצין הפרשות
והלאה לז מוקרי חוט השדרה
לעטרף מן שכת"י הצמחה סמך
לחוט והא נמי מצין הפרשות ולמטה
פסוק ליה לאליה וינדק כל החוט
הנשאר מנה הפרשות ולמעלה עד
המנח של ראש שחוט יוצא משם:
מקום שהכ"ו יעצות. למעלה מן
הפרשות הוא צננות (ד' פ'.) אמרין לז מצין כליות יעצות: היבא
דליף. משמע שמתוך ללד הגב ואינו פומח ללד אלא ללד
החלל מנחש את השדרה כולה לרכס: חלוו למחר
ערפסה עולמית אלמא לא מנינו למימדק גרמי ולמימדק ח' ערפסה
היא דנימי אחרימי: מאי נפקא מינה. אי טרפה היא ה' לאו קרנן
הוא ומעורפו^ה לא נפקא אלא שמהא לעולם כעין ערפסה של
ניתמנה לאצרון חל טרפות דמתיים לא שטעיני מינה: האמר ר'
ינאי. קדושתו (ד' פ'.) לענין לאסור בההנה: בפרה כתיב בה בקדשים.
כפר לעמן ישראל מנה קדשים אסורין בהנהא חף היא אסורה
בהנהא וה"ל לענין טרפה מהתם מישוק: בשהיא ש"גה. של
ניתמנה: הפאת קרייה רחמנא. (מגד' יט) למי מנה טרפה היא:
וחלמא

דקיימי דרא דגברי. האחד עומד לשם צענת הסגר ורואה שלא חסר אלא
רובה לפרש צנאותו ענין שאף הכהן עלמנו היה יכול לדעת:
מנא הא מילתא דאמור רבנן וי' בתר רובה. וא"ל כול דלמרינן
ז"ל צננות כ"ש בתר רובא דרובא
ומזקה רובא עדיף^א וי"ל דלרב אחא
גרי יעקב עני ללא קיס ליה חוקה
מקרא ולמאי דמפרש רבינו חיים דלא
דרובא עדיף חוקה לא^ב מצננה
אלא לפינן מפרה אדומה דלולין
בתר רובא אע"ג דליכא חוקה כנגד
הרוב דלויף גגרא שמוין עליו צננות
עמא חלש שפיר בה: **אבל היבא**
ד"יף י'ת לן בה: מוקשין אמאי לא
ליף מכל קרנות דמחו שנת ולא
חיישין שמה ימנא קרנן ערפה ומנא
שחלל שנת וי"ל דלון יכול להוכיח
משס דליכא למימדן ומספק נמי אמר
רחמנא דלדמי שנת מנח קרנן כמו
שפיקוח נפש אמרין בספ"ק דכמות
(ד' פ'.) ללא הלכו בו אחר הכול:
דמנה וסמרתא כו'. ואפילו תל
ערב פסק הלכות שנת
מלכא שאז אפטר לנשותא מע"ש
דומה את השנת^ג: **אחאי מעגלה**
ערופה. מימה דלא ליה גבי
פרה ועגלה כיון דליף לית לן גבי
וי"ל דמשמע דשעת שריפה ולאחר
ערופה תהיה שלימה כמו שעת
שחיטה וערפיה^ד:
הערופה בשחיטת ש"גה. לקמן
צפיקין (מ'.) דרשין
נמי מהערופה זאת צעריפה ואין
אחרת צעריפה וספק פרק כל הבשר
(לקמן ק"ח): גבי דער שטענדיג זמנו.
אמרין מרי מיעביד כמיבי ושמו
הערופה וי"ל מהערופה משמע שפיר
הוא מיעביד דזאת צעריפה ומסמך
העגלה להערופה דרשין העגלה
שלוה: **אחאי מפרה ארובה.**
אורה לתחיים. כלומר
הראש פירש מן ענף
אלא הראש ענפה
לנחיים. וליחוש שמא
היא: (וגרסו) [וסולן]
אור: אורה אלא חרע
דאילין בתר רובה דאנו
ניקב קרום של מוח:
ממא דלמא דפלי ליה
בדקי ליה. כלומר בקנו
בתר רובה: אבל היבא
דליף. משחבי (היה)
[ואן] עירין מתח ללא
ניחא אורה כולה לנחיים
לית לן בה ולא שיעת
מכא לייף דול בתר
רובה: דמנת גמרתא
עליה וקלי ליה. כלומר
על הענף של ראש מוח
גחלת וסוף הענף נגד
קרום של מוח וראה אם
ניקב קרום של מוח
לאו מיעביד או בו משום
שכירה. ענף. ועירין א'
מבית למיך מתבא דול
בתר רובה: וכו' תיבא
דמתחאי פסוק ליה.
כלומר הפסוק ליה במקום
חוט השדרה לטוח מן
הענף כלפי הראש.
רומנתו הענף אמר
רומנתו וכו': אבל היבא
דליף. כלומר שחובות מעד
אורה ליה לן בה: אחאי
מגעלה ערופה וכו'
וילוחש שמא טרפה.
אלא חרע דול בתר רובה:
וכי תיבא מאי נפקא לה
מיה. דלא איכפול לן בין
טרפה וכו' כשרה. דא
אמר וכו' ויבא כשרה
כתיב בה קדשיתם.
רבותי (בריש כא ח) כפר
לעמר ישראל וכו' וברך
שלא יבא בו מוח קדשיתם
והבא זיל בתר רובה:

שחיטה היא סכוכה דלס
היינו בקולין לבדוק אפטר שפיה לה
היינו אין לאסור דהוה ליה ספק ספקא ספק אינה טרפה^א ואס
חמלא לומר דטרפה אימנא דלחר קן טרפה: **המאת** קרייה
רחמנא. מימה דלא קלי האי עמנא צריש אין חממתא (ע"ג כג):
דייקי הסס גבי פליגתא דרפי אלעור ור' יהושע עד כאן לא
פליגי אלא בתששא חלל היבא דודאי רענא פסולה ש"מ דפרה
קדשי מוצה היא ומשי דשאי פרה דקרייה רומנא חטאת אלא
מתה פסקל ציולא דופן אלמנה מינה הקדשה ליואל דופן פסולה
ור"ש מכשיר פירושו ואי אימא להיהו דרשה דתשאת מסתמא חקרא
לא הוה פליג ר"ש ומסוק אלא שאני פרה הואיל ומום פוסל בה
דער ערוה ועצתה כוכיס פוסלין בה לכן פסולה צדיעה
ויולא דופן כשרה ורענן דפסלי ציולא דופן דקדשי קדשי
מוצה היא ומייה על כרחין אי אפשר לפרש כן דנכל דוכתא^ב אמרין שאני פרה דקדשי
פרח אלא מתנה מפסל ציולא דופן ופירין לכולוה טעמי צין נפרש דעמנא דרעבה
מוסד דקדשי מוצה היא צין נפרש מוסי דמתחא קרייה
רומנא דמסתמא ר"ש לא פליג ארעמי רבי אלעור ורבי יהושע שאני פרה הואיל
ומום פוסל בה ולא גרסין אלא ונכפריס לא היה
כחוצ אלא שבקונטרס הגיה וכתב ה"ג אלא ועמנא דתשאת קרייה רומנא
לעולם קאי לרבנן דפסלי ציולא דופן ואס חמנא לרבי שמעון
דלית

שחיטה היא סכוכה דלס
היינו בקולין לבדוק אפטר שפיה לה
היינו אין לאסור דהוה ליה ספק ספקא ספק אינה טרפה^א ואס
חמלא לומר דטרפה אימנא דלחר קן טרפה: **המאת** קרייה
רחמנא. מימה דלא קלי האי עמנא צריש אין חממתא (ע"ג כג):
דייקי הסס גבי פליגתא דרפי אלעור ור' יהושע עד כאן לא
פליגי אלא בתששא חלל היבא דודאי רענא פסולה ש"מ דפרה
קדשי מוצה היא ומשי דשאי פרה דקרייה רומנא חטאת אלא
מתה פסקל ציולא דופן אלמנה מינה הקדשה ליואל דופן פסולה
ור"ש מכשיר פירושו ואי אימא להיהו דרשה דתשאת מסתמא חקרא
לא הוה פליג ר"ש ומסוק אלא שאני פרה הואיל ומום פוסל בה
דער ערוה ועצתה כוכיס פוסלין בה לכן פסולה צדיעה
ויולא דופן כשרה ורענן דפסלי ציולא דופן דקדשי קדשי
מוצה היא ומייה על כרחין אי אפשר לפרש כן דנכל דוכתא^ב אמרין שאני פרה דקדשי
פרח אלא מתנה מפסל ציולא דופן ופירין לכולוה טעמי צין נפרש דעמנא דרעבה
מוסד דקדשי מוצה היא צין נפרש מוסי דמתחא קרייה
רומנא דמסתמא ר"ש לא פליג ארעמי רבי אלעור ורבי יהושע שאני פרה הואיל
ומום פוסל בה ולא גרסין אלא ונכפריס לא היה
כחוצ אלא שבקונטרס הגיה וכתב ה"ג אלא ועמנא דתשאת קרייה רומנא
לעולם קאי לרבנן דפסלי ציולא דופן ואס חמנא לרבי שמעון
דלית

(א) כמדת קו ע"פ קוד'
 ג: כ: (ב) כמדת קו כ':
 (ג) כמדת (ד: כ': ד: ז') יומא
 זמא א ויהי ש"ס כ"א הלכה
 כ: (ה) כמדת קו כ':
 (ו) ע"פ קו (ז: ח: ט: י:)
 (ח) ט: ע"פ קו (ט: י: טעל
 כ"ב:

**עין משפט
 גר מוצה**

ד א מ"י פקד ד
 מקטל א"ל:
 ב ב מ"י ט ס' ל"ח:
 ג ג ב מ"י ט ס' ל"ח:
 ד ד ב מ"י ט ס' ל"ח:
 ה ה ב מ"י ט ס' ל"ח:
 ו ו ב מ"י ט ס' ל"ח:
 ז ז ב מ"י ט ס' ל"ח:
 ח ח ב מ"י ט ס' ל"ח:
 ט ט ב מ"י ט ס' ל"ח:
 י י ב מ"י ט ס' ל"ח:

בטחת הבע"ב

(א) וב שמואל בר
 נחמני בשם ר' נתן
 ג' לרבות ד' שפיר
 משתחל כספ' כו'
 (ב) ר' ביבי בר אבוי
 בשם ר' אבהו
 של כו' (ג) א"ר הונא
 בשם ר' שמעון ת"ח
 כ"ב (ד) ר' יוחנן ב"ר
 ריבה א"ר
 א"ר מבקר כו'
 (ה) ר' יוחנן ב"ר
 ריבה א"ר
 א"ר מבקר כו'
 (ו) ר' יוחנן ב"ר
 ריבה א"ר
 א"ר מבקר כו'
 (ז) ר' יוחנן ב"ר
 ריבה א"ר
 א"ר מבקר כו'
 (ח) ר' יוחנן ב"ר
 ריבה א"ר
 א"ר מבקר כו'
 (ט) ר' יוחנן ב"ר
 ריבה א"ר
 א"ר מבקר כו'
 (י) ר' יוחנן ב"ר
 ריבה א"ר
 א"ר מבקר כו':

גליון הש"ס

[א] בג"ל ה"ט ועי'
 מדרש: [ב] בג"ל ה"ט
 מדרש: [ג] בג"ל ה"ט
 מדרש: [ד] בג"ל ה"ט
 מדרש: [ה] בג"ל ה"ט
 מדרש: [ו] בג"ל ה"ט
 מדרש: [ז] בג"ל ה"ט
 מדרש: [ח] בג"ל ה"ט
 מדרש: [ט] בג"ל ה"ט
 מדרש: [י] בג"ל ה"ט
 מדרש:

הנהגת הגר"א

[א] ספר הערוך, ג"ל
 ועי' רש"י כמדת (ק)
 ג' לרבות ד' שפיר
 משתחל כספ' כו'
 (ב) ר' ביבי בר אבוי
 בשם ר' אבהו
 של כו' (ג) א"ר הונא
 בשם ר' שמעון ת"ח
 כ"ב (ד) ר' יוחנן ב"ר
 ריבה א"ר
 א"ר מבקר כו'
 (ה) ר' יוחנן ב"ר
 ריבה א"ר
 א"ר מבקר כו'
 (ו) ר' יוחנן ב"ר
 ריבה א"ר
 א"ר מבקר כו'
 (ז) ר' יוחנן ב"ר
 ריבה א"ר
 א"ר מבקר כו'
 (ח) ר' יוחנן ב"ר
 ריבה א"ר
 א"ר מבקר כו'
 (ט) ר' יוחנן ב"ר
 ריבה א"ר
 א"ר מבקר כו':

**ה' פרה ושעיר המשתלח ולשון
 של זהירות באין התרומה**

הלכה ב מתני'

הלכה ב מתני' פרה ושעיר המשתלח ולשון
 של זהירות באין התרומה
הלשכה כבש פרה ובכש שעיר המשתלח ולשון
 שבין קרנו ואמת המים והחומות (א) העיר ומגדלותיה
 וכר צרבי העיר באין מושרי הלשכה אבא שאול
 אומר כבש פרה בהנים גדולים עושין משל עצמן
 מותר (ב) שירי לשכה מהו היו עושין בהן לוקחין בהן
 יגרות שמנים וסלתות והשכר להקדש דברי רבי
 ישמעאל רבי עקיבא אומר אין משתכרין בשל
 הקדש יא'ף לא מושל עניים מותר התרומה מהו היו
 עושין בה רוקעיו והב ציפוי לבית קודש הקדשים
 רבי ישמעאל אומר מותר הפירות ק"ן המזבח מותר
 תרומה לכלי שרת רבי עקיבא אומר "מותר תרומה
 לק"ן המזבח מותר נסכים לכלי שרת רבי חנניה סגן
 הכהנים אומר "מותר נסכים" (ג) ק"ן המזבח מותר
 התרומה לכלי שרת זה וזה לא היו מודים בפירות:
 (ד) כבש פרה (ה) ר' יוחנן ב"ר ר' שמעון ב"ר
 רבי יוחנן (נתן) (ו) "לשונות ה' פרה" (ז) שיעור בשלע
 'של מצודע בשקל' 'של פרה בשתי סלעים (ח) רבי
 חזניה דברת חזרו"ן רבי בא בר זבדא בשם רבי
 שמעון בן חלפתא של פרה בשתי סלעים ומחצה
 ואית דמפיקין לישנא בעשרה (זו) (מותר שירי לשכה
 כו') (י) ר' יהודה בשם ר' שמואל "תלמודי הכבו'
 המלמדן את הכהנים הלכות שחיטה הלכות קבלה
 הלכות זריקה נוטלין שכון מתרומת ה'ישכה
 (יא) רבי יצחק בר רדופה בשם רבי אמי מבקר
 מומי קדשים נוטלין שכון מתרומת ה'ישכה רבי
 אחא ר' תנחום בר חיאי בשם ר' שמואל "מגורו
 ספ"ר העוהר וי' נוטלין שכון מתרומת ה'ישכה
 (יב) גידל' בר בנימין בשם ר' אסי שני דיני גזילות
 נוטלין שכון מתרומת ה'ישכה שמואל" אבר
 'נשים האורגות בפרוכת שכון מתרומת
 ה'ישכה רבי חזניה אבר מתרומת בדק הבית מה
 פליג שמואל (יג) עבד לה י' כקרבן רב' הונא עבד
 לה כבנן אבר רבי חזקיה תנא ר' יהודה (גרוגרות)
 גדרות הקמרת (יד) וכל קרבנות הצבור באין
 מתרומת ה'ישכה מוכח הורב וכל' כלי שרת
 באין מכות נסכים מוכח העולה ההיכל
 והעוהר י' באין מושרי הלשכה חוץ לעוהר באין
 מלשכת בדק הבית והא חני אבני י' המזבח
 ההיכל והעוהר מועלין בהן וכי יש מעילה בשריים
 י' אלא כד"מ דר' מאיר אבר מועלין (ט) בשריים
 א"ר חייא (חיננא) כלום אבר ר"מ אלא בתוך שנתו
 והכא חוץ לשנתו אנו קיימין א"ר חזקיה (י) תנא
 רבי יהודה "גרנינות השלחן המגורה והמבחות
 הפרוכת מעכבים את הקרבנות דברי ר' מאיר
 [ג] הכיור והבן כלבד ולא כן א"ר אליעזר ור' יוסי
 אש"ר

מתני' פרה פרה לרומה הגלסה דמנחל קרייה רמנחל:
 גלסה מתרומת הלשכה דמנחל קרייה רמנחל:
 שיער המשתלח לפי שצריך לנקח צ' שעירים ויא' על אלה
 ישלה הגורל לה: 'ישון ש"ף הדורית. שני חולעת משלשין
 אל מוך שרפת הפרה ויה"ע ען ארו אוזבו אלל נקט לשון
 של זהירות לחלק בין וי'ן לשון של שיער המשתלח: בכש פרה. גהש שהיו עושין א' ע"ג שלמטה
 היוטע מפני קבר התהום מהר הפת לר המשתה ועליהן היו מולחין הפרה: ובכש שיער. שיער
 עושין גשר שעלי וי"ן המשתלח את השעיר מפני הבעלים שהיו מולחין בשערו ואומרים טול ואל שלל
 משהה עונומי: 'ישון שבין קרניו. לרע אל הלפן והי אין לוקח קרנן לן אין מותרת
 הלשכה והפרשכה לשם קרבנות אלל משרי הלשכה: יאמת ה'יהוה. העובדת בעורה אל לריטה חיוקן:
 יב' צרבי העיר. לחפור טרוח שיומן ומערות ותקון רמונומה: ג'ב' ב'ש"ע. שצריך לחלקו כדאמרין
 זימנל חזיו קושר כשעל ותליו מן קרניו: ש'ש'קל. לרע בני תלוקיד די בשקל: ב'ב' כ'ש"ע. דמחיי והשליך
 אל מוך שרפת הפרה דשעין קלת כויד לפול לתוך שרפת הפרה ובעין יומד: יאמת דרשב"ן. לשנל
 אחרתיל: בעשרי זה. חדל שיעורל הוא דכספל ד' ר'עיון: מומי קדש"ע. של קרבנות שנתקדשו. לרעול
 מכל כותסה כש"ע אסור רלח מן הויעול שכר לרשות כבודות חוץ שמוימן על שיער זבל שמוימן לו
 מתרומת הלשכה ש"ד לחן לו חולעת אל חסיה ממנה לו עגל נמנל מום: פ"ר דרשב"ן. יאמת דרשב"ן. לשנל
 שבערה: ב'פרת. טון אותן פרוכת שחתת עין דהיעו פרכה המעמלין מן היכל לק"ק שיהי מתקדש
 שני מתקוס חמה טורקין ששטה שלמה בניין רלפון ואחרי הגולה עשו לו בניין גובה מלד ולא יכל
 ע"ג פרכת ויעוין אמה ואותן פרכת ס"ל לרד הונל דלפון מ"מ: ה"ג בעבר י"ח ב'ש"ע. דמנחל יכל
 ר"ל כלי שרת אלל מתרומת הלשכה וי"ן קרבנן דלגלס מסכסב לרעיון יוסר מלקרבן אפי' קרבנן נמי אחי מתרומת הלשכה: בבנין. היולו ועשויה חמה בנין: י"ח ב' גרוגרות. טס אלס: הקבורות
 העיר ומגדלותיה חוץ משרי המותרים נלשכה: ה"ג דהני אבני ירושלים מיעלין בהן. וי"ן אלל דמיריאל קמח הוא
 דקמחר לו וגם דמושיך ולא חקול לה הכי: בתוך שנתו. כדכזב אלס עשה לערערו לקנות כון קרבנות ואבני ירושלים ודל מן לשמה קיימין והמחל מועלין כון: מעכבין את הקרבן. שאלח אין
 מתקופין ואתן שלמין אסור להקדיש: ה"ג אלא ברובי קרן. כדכזב אלס עשה לערערו לקנות כון קרבנות ואבני ירושלים ודל מן לשמה קיימין והמחל מועלין כון: ורפין כ"ן ה' הכיור. וקרי מן כויד פיה
 אל קרבנות המזבח וכן אמר' קדשי קדשים פ"א ח' מ"ר קרן י' אלל מעמה י' ויחל אלוהי מלכד רבי
 חזוני

שעירים ואין ידוע על אלה מסע יעלה הגורל לה: 'ישון ש"ף הדורית. שני חולעת משלשין אל מוך שרפת הפרה ויה"ע ען ארו אוזבו אלל נקט לשון של זהירות לחלק בין וי'ן לשון של שיער המשתלח: בכש פרה. גהש שהיו עושין א' ע"ג שלמטה
 היוטע מפני קבר התהום מהר הפת לר המשתה ועליהן היו מולחין הפרה: ובכש שיער. שיער
 עושין גשר שעלי וי"ן המשתלח את השעיר מפני הבעלים שהיו מולחין בשערו ואומרים טול ואל שלל
 משהה עונומי: 'ישון שבין קרניו. לרע אל הלפן והי אין לוקח קרנן לן אין מותרת
 הלשכה והפרשכה לשם קרבנות אלל משרי הלשכה: יאמת ה'יהוה. העובדת בעורה אל לריטה חיוקן:
 יב' צרבי העיר. לחפור טרוח שיומן ומערות ותקון רמונומה: ג'ב' ב'ש"ע. שצריך לחלקו כדאמרין
 זימנל חזיו קושר כשעל ותליו מן קרניו: ש'ש'קל. לרע בני תלוקיד די בשקל: ב'ב' כ'ש"ע. דמחיי והשליך
 אל מוך שרפת הפרה דשעין קלת כויד לפול לתוך שרפת הפרה ובעין יומד: יאמת דרשב"ן. לשנל
 אחרתיל: בעשרי זה. חדל שיעורל הוא דכספל ד' ר'עיון: מומי קדש"ע. של קרבנות שנתקדשו. לרעול
 מכל כותסה כש"ע אסור רלח מן הויעול שכר לרשות כבודות חוץ שמוימן על שיער זבל שמוימן לו
 מתרומת הלשכה ש"ד לחן לו חולעת אל חסיה ממנה לו עגל נמנל מום: פ"ר דרשב"ן. יאמת דרשב"ן. לשנל
 שבערה: ב'פרת. טון אותן פרוכת שחתת עין דהיעו פרכה המעמלין מן היכל לק"ק שיהי מתקדש
 שני מתקוס חמה טורקין ששטה שלמה בניין רלפון ואחרי הגולה עשו לו בניין גובה מלד ולא יכל
 ע"ג פרכת ויעוין אמה ואותן פרכת ס"ל לרד הונל דלפון מ"מ: ה"ג בעבר י"ח ב'ש"ע. דמנחל יכל
 ר"ל כלי שרת אלל מתרומת הלשכה וי"ן קרבנן דלגלס מסכסב לרעיון יוסר מלקרבן אפי' קרבנן נמי אחי מתרומת הלשכה: בבנין. היולו ועשויה חמה בנין: י"ח ב' גרוגרות. טס אלס: הקבורות
 העיר ומגדלותיה חוץ משרי המותרים נלשכה: ה"ג דהני אבני ירושלים מיעלין בהן. וי"ן אלל דמיריאל קמח הוא
 דקמחר לו וגם דמושיך ולא חקול לה הכי: בתוך שנתו. כדכזב אלס עשה לערערו לקנות כון קרבנות ואבני ירושלים ודל מן לשמה קיימין והמחל מועלין כון: מעכבין את הקרבן. שאלח אין
 מתקופין ואתן שלמין אסור להקדיש: ה"ג אלא ברובי קרן. כדכזב אלס עשה לערערו לקנות כון קרבנות ואבני ירושלים ודל מן לשמה קיימין והמחל מועלין כון: ורפין כ"ן ה' הכיור. וקרי מן כויד פיה
 אל קרבנות המזבח וכן אמר' קדשי קדשים פ"א ח' מ"ר קרן י' אלל מעמה י' ויחל אלוהי מלכד רבי
 חזוני

בנין בעיני החומה להקדיש בעורה מה והמחל לו יכלו לפי שמקריבין את ההיכל ולא ק"ק ועבו י' פרכת ויעוין אמה ואותן פרכת ס"ל לרד הונל דלפון מ"מ: ה"ג בעבר י"ח ב'ש"ע. דמנחל יכל
 ר"ל כלי שרת אלל מתרומת הלשכה וי"ן קרבנן דלגלס מסכסב לרעיון יוסר מלקרבן אפי' קרבנן נמי אחי מתרומת הלשכה: בבנין. היולו ועשויה חמה בנין: י"ח ב' גרוגרות. טס אלס: הקבורות
 העיר ומגדלותיה חוץ משרי המותרים נלשכה: ה"ג דהני אבני ירושלים מיעלין בהן. וי"ן אלל דמיריאל קמח הוא
 דקמחר לו וגם דמושיך ולא חקול לה הכי: בתוך שנתו. כדכזב אלס עשה לערערו לקנות כון קרבנות ואבני ירושלים ודל מן לשמה קיימין והמחל מועלין כון: מעכבין את הקרבן. שאלח אין
 מתקופין ואתן שלמין אסור להקדיש: ה"ג אלא ברובי קרן. כדכזב אלס עשה לערערו לקנות כון קרבנות ואבני ירושלים ודל מן לשמה קיימין והמחל מועלין כון: ורפין כ"ן ה' הכיור. וקרי מן כויד פיה
 אל קרבנות המזבח וכן אמר' קדשי קדשים פ"א ח' מ"ר קרן י' אלל מעמה י' ויחל אלוהי מלכד רבי
 חזוני

שעירים ואין ידוע על אלה מסע יעלה הגורל לה: 'ישון ש"ף הדורית. שני חולעת משלשין אל מוך שרפת הפרה ויה"ע ען ארו אוזבו אלל נקט לשון של זהירות לחלק בין וי'ן לשון של שיער המשתלח: בכש פרה. גהש שהיו עושין א' ע"ג שלמטה
 היוטע מפני קבר התהום מהר הפת לר המשתה ועליהן היו מולחין הפרה: ובכש שיער. שיער
 עושין גשר שעלי וי"ן המשתלח את השעיר מפני הבעלים שהיו מולחין בשערו ואומרים טול ואל שלל
 משהה עונומי: 'ישון שבין קרניו. לרע אל הלפן והי אין לוקח קרנן לן אין מותרת
 הלשכה והפרשכה לשם קרבנות אלל משרי הלשכה: יאמת ה'יהוה. העובדת בעורה אל לריטה חיוקן:
 יב' צרבי העיר. לחפור טרוח שיומן ומערות ותקון רמונומה: ג'ב' ב'ש"ע. שצריך לחלקו כדאמרין
 זימנל חזיו קושר כשעל ותליו מן קרניו: ש'ש'קל. לרע בני תלוקיד די בשקל: ב'ב' כ'ש"ע. דמחיי והשליך
 אל מוך שרפת הפרה דשעין קלת כויד לפול לתוך שרפת הפרה ובעין יומד: יאמת דרשב"ן. לשנל
 אחרתיל: בעשרי זה. חדל שיעורל הוא דכספל ד' ר'עיון: מומי קדש"ע. של קרבנות שנתקדשו. לרעול
 מכל כותסה כש"ע אסור רלח מן הויעול שכר לרשות כבודות חוץ שמוימן על שיער זבל שמוימן לו
 מתרומת הלשכה ש"ד לחן לו חולעת אל חסיה ממנה לו עגל נמנל מום: פ"ר דרשב"ן. יאמת דרשב"ן. לשנל
 שבערה: ב'פרת. טון אותן פרוכת שחתת עין דהיעו פרכה המעמלין מן היכל לק"ק שיהי מתקדש
 שני מתקוס חמה טורקין ששטה שלמה בניין רלפון ואחרי הגולה עשו לו בניין גובה מלד ולא יכל
 ע"ג פרכת ויעוין אמה ואותן פרכת ס"ל לרד הונל דלפון מ"מ: ה"ג בעבר י"ח ב'ש"ע. דמנחל יכל
 ר"ל כלי שרת אלל מתרומת הלשכה וי"ן קרבנן דלגלס מסכסב לרעיון יוסר מלקרבן אפי' קרבנן נמי אחי מתרומת הלשכה: בבנין. היולו ועשויה חמה בנין: י"ח ב' גרוגרות. טס אלס: הקבורות
 העיר ומגדלותיה חוץ משרי המותרים נלשכה: ה"ג דהני אבני ירושלים מיעלין בהן. וי"ן אלל דמיריאל קמח הוא
 דקמחר לו וגם דמושיך ולא חקול לה הכי: בתוך שנתו. כדכזב אלס עשה לערערו לקנות כון קרבנות ואבני ירושלים ודל מן לשמה קיימין והמחל מועלין כון: מעכבין את הקרבן. שאלח אין
 מתקופין ואתן שלמין אסור להקדיש: ה"ג אלא ברובי קרן. כדכזב אלס עשה לערערו לקנות כון קרבנות ואבני ירושלים ודל מן לשמה קיימין והמחל מועלין כון: ורפין כ"ן ה' הכיור. וקרי מן כויד פיה
 אל קרבנות המזבח וכן אמר' קדשי קדשים פ"א ח' מ"ר קרן י' אלל מעמה י' ויחל אלוהי מלכד רבי
 חזוני

בנין בעיני החומה להקדיש בעורה מה והמחל לו יכלו לפי שמקריבין את ההיכל ולא ק"ק ועבו י' פרכת ויעוין אמה ואותן פרכת ס"ל לרד הונל דלפון מ"מ: ה"ג בעבר י"ח ב'ש"ע. דמנחל יכל
 ר"ל כלי שרת אלל מתרומת הלשכה וי"ן קרבנן דלגלס מסכסב לרעיון יוסר מלקרבן אפי' קרבנן נמי אחי מתרומת הלשכה: בבנין. היולו ועשויה חמה בנין: י"ח ב' גרוגרות. טס אלס: הקבורות
 העיר ומגדלותיה חוץ משרי המותרים נלשכה: ה"ג דהני אבני ירושלים מיעלין בהן. וי"ן אלל דמיריאל קמח הוא
 דקמחר לו וגם דמושיך ולא חקול לה הכי: בתוך שנתו. כדכזב אלס עשה לערערו לקנות כון קרבנות ואבני ירושלים ודל מן לשמה קיימין והמחל מועלין כון: מעכבין את הקרבן. שאלח אין
 מתקופין ואתן שלמין אסור להקדיש: ה"ג אלא ברובי קרן. כדכזב אלס עשה לערערו לקנות כון קרבנות ואבני ירושלים ודל מן לשמה קיימין והמחל מועלין כון: ורפין כ"ן ה' הכיור. וקרי מן כויד פיה
 אל קרבנות המזבח וכן אמר' קדשי קדשים פ"א ח' מ"ר קרן י' אלל מעמה י' ויחל אלוהי מלכד רבי
 חזוני

משנה יא נטל כל הג' מינים יחד בידו. וכסרה העורף של הלשון. כורך כולן יחד לאגודה. ומשליך אגודה זאת ממקומו לתוך הבטן של פרה. וכשנשרפה הפרה לגמרי. חובטין וכותשין כל הגושין שנשארו מהשרפה הכל לאפר. ואח"כ כוברין הכל בכבורות. וכל גוש שמשערין שכשיכתשוהו לא יתהווה אפר. יניחם שם במקום השרפה. אבל העצמות. אפילו משער שגם אחר כתישה בינונית לא יתהוו אפר דק. אפ"ה צריך להטריח להקיש עליהן בחוזק עד שיתדקדקו. ויתהוו כקמח. וכונס כל הנכחש. ומחלקו לג' חלקים. חלק אחד נותן בכד שעומד בהר הכית אצל הפתח למשמרת. וממנו הוא לכל כהן קודם שרפת הפרה [כלעיל פי"ג מ"ג]. חלק ב' מניח בכד שעמד במקום המשומר בהר הזיתים במקום שנשרפה הפרה. ומדהיה כל המקום ההוא חלול תחתיו מפני קבר התהום [כרמב"ם פי"ג מפרה ה"א]. והיה המקום הטהור ביותר. להכי יחדו האפר ההוא להוות ממנו הכהנים לכשירצו להתטהר לעבודת ביה"מ. אמנם חלק הג' של האפר שולחין אותו לכל ראש משמר של כ"ד ראשי משמורת כהונה שדרין בכל גבול ישראל בא"י. וכ"א וא' ישמרנה בטהרה ליתן לכל מי מישראל לכשירצה להטהר:

דקדקו ליקח כלי שאמקט"ו. אבל לשחיטתה ולקבלת דמה דמדנקראת חטאת הוצרכו להשתמש בכלי שרת. אין לך קדושה וטהרה יותר ממנו. להכי לא דקדקו ליקח רק כלי שאמקט"ו. ולרמב"ם קבל הדם תוך כף יד שמאלו ממש. אח"כ טבל אצבע ימינו תוך הדם ומוה נגד אמצעית פתח ההיכל. דהיינו נגד פתח ק"ק. ומקנהו אצבעו אחר הזאה בשפת המזרק. וחזור וטובל ומוה ומקנה כבתחלה. כך עושה ז"פ. ואח"כ מקנה הדם מידו בגופה של פרה [ושופך גם שיורי הדם שבמזרק על גוף הפרה]. ואח"כ יורד הכהן מהמערכה ומצית האש באליות כמזרח המערכה: משנה י כשוראה הכהן שנבקעה הפרה תוך המדורה. הרי הוא יוצא ועולה מתוך הגומא שהמערכה כתובה [רעשו המערכה תוך גומא. כדי שלא יתפור האפר]. ועומד קצת מרחוק. ונוטל מקל עץ ארו ואזוכ. שכל א' ארכו טפח [נדה כו"א]. והתם לא נזכר רק שהאזוכ טפח. אבל מסתמא גם עץ הארו כך ה"י. והש"ס רק חרא מינייהו נקט. ולוקח גם צמר צבוע שני תולעת וסרוק כמו לשון. ומשקלו י' דינרין [יומא דמב"א]. והוא משקל ב' לאטה וחצי. ועמ"ש בס"ד רפ"ו דשביעית] וכל א' מג' מינין אלו נוטלו בידו ושואל בקול בפרסום להטהדרין העומדים סמוכים לו. ג' פעמים אם זהו המין שצותה תורה כפי קבלתנו. והן משיבין לו הן על כל שאר השאלה שכלל מין ומין ג"פ:

ר עובדיה מברטנורא פרה פרק ד תוספות יום טוב

ציונים
פ"ד א פרת חטאת. מ"י
שם פ"ד ה"ג ופ"ה ה'
ג ו ופ"ו.

שינויי נוסחאות
פ"ד א שלא לשמה
ולשמה פסולת נכ"ד
ליתא מינא ולשמה:

תוספות חדשים
פ"ד א בחייט דה ושללא
רחוק ב"ו. ול"ג לנ"ד
נקט של חרס אלף נא
להפליג על ר"ח דמתמי
דוקא ככלי שנת וכהניס
וקאמר אפילו ככלי חול ולא
מיבעיא ככלי חול דלמי
לנלי שנת אלף אפילו
נמקדיה של חרס. לנ"ע
אינו רחוי לנ"ש אפילו
למאן דמכשיר בעין מ"מ
שרי כנא ויהינו לנ"ן מוכה
אלא מהמעשה דכלי אכניס
דמדרכנן לא איירי מאן
[מסמור"ח וצ"ל]:

חידושי מהר"ח
פ"ד א כמשה קבל וזוח
כ" עכ"ל. הא דלא נקט
הולך דכאן לא היה כלל
הולכה רק ששחט וקבל
בעצמו והוא כמו שהוא
כפי דלעיל משנה א.

אליהו רבה
פ"ד א ושללא רחוק ידים
ורגלים. מניא כחוספתא
ושאל רחוק ידים ורגלים
פסולה ר"א מכשיר שנאמר
בנואם אל אהל מועד
יבחנו מים אין קדוש ידים
ורגלים אלף לפנים:

פ"ד א ששחטה שלא לשמה. פי' הר"ז דלמר
קרא חטאת היא ומדקרייה רחמנא חטאת כ"ו. אבל אין
למדנו שהיא טעונה שחיטה לשמה כחטאת. ורבי
אליעזר מבשיר. הואיל והיא נשחטת בחוץ. ואין
הלכה כרבי אליעזר: ושלא
רחוק ידים ורגלים פסולה. פרק ד א פרת חטאת ששחטה
דחטאת קרייה רחמנא. ולהכי
לשמה, או לשמה, או שלא לשמה,
ולשמה, פסולה. רבי אליעזר מבשיר. ושלא רחוק ידים

פ"ד א ששחטה שלא לשמה. פי' הר"ז דלמר
קרא חטאת היא ומדקרייה רחמנא חטאת כ"ו. אבל אין
למדנו שהיא טעונה שחיטה לשמה כחטאת. ורבי
אליעזר מבשיר. הואיל והיא נשחטת בחוץ. ואין
הלכה כרבי אליעזר: ושלא
רחוק ידים ורגלים פסולה. פרק ד א פרת חטאת ששחטה
דחטאת קרייה רחמנא. ולהכי
לשמה, או לשמה, או שלא לשמה,
ולשמה, פסולה. רבי אליעזר מבשיר. ושלא רחוק ידים

פירוש המשניות להרמב"ם

ידים ורגלים כשאר קדשי מזבח ור"א אומר אחר שנשחטה
בחוץ יצאת ממשפט הקדשים ואמר בפרה אדומה (במרכ"ט)
ונתתם אותה אל אלעזר הכהן ר"מ אומר זאת נעשית באלעזר

פ"ד א אמר השם ית' בפרה (במרכ"ט) חטאת היא ומאשר
קראה חטאת חייבת משפטי החטאת שאם נשחטה שלא לשמה
פסולה כמו שהתבאר בזבחים (ר"ף ו) ושהיא תצטרך רחיצת

מלאכת שלמה

פ"ד א ר' אליעזר ציד. ברוב הספרים. יש דפוסים כנולה ממני אלעזר בלמי יו"ד:

תפארת ישראל י כ י

ג דחטאת קריי רחמנא שיהא דינה כחטאת דפסול של"ש [כפ"ק
דפסחים מ"ד]. אבל נשחטה פתח כשרה דקרננות צבור סנין משכתן
למה שכן [כבחים יו"ב]. וה"ה נשחטה לשם חולין [נלקמן ס"י י"א].
ד הואיל וכל מעשי בחוץ.

פ"ד א כגון לשם שום קרבן [עין זבחים מו"ב]. או קבל או וכו'.
דכולהו או או קמני. ב עשה אי' מג' עבודות הנ"ל כ"י מחשבות.
ואפילו הקדים מחשבת לשמה לשל"ש. או שחישב נשעת שחיטה
ששחט לשמה ע"מ לקבל או להזות של"ש [עין פסחים דע"א].

משנה אחרונה

קרוי ור"א מכשיר הואיל ונעשית בחוץ וכ"כ הרמב"ם. והרב שכתב
לר"א משום דכמיז בנואם אל אהל מועד לא לנזרך כ"כ אלף לרווחא
דמלתא. ומיהו ל"ע לחכמים נהי דדרשי חטאת היא שדינה כחטאת. הא
חטאת נופח כשאינה קרבה בזמנה אלף נבמה אינה טעונה קידוש ידים
ורגלים כדחנן סוף תקנת זבחים מהאי קרא דבנואם אל אהל מועד
ירחנן כמיז וכו' זו שאינה ברה למוזח אמאי פסולה. ונראה טעמא
דחכמים הכא כמו בנגדי לנן כמנון דילפי ג"ש חק עולם. ה"ג ילפי
הכא דנקדוש ידים כמיז חק עולם וזכירה חוקת עולם: ומ"ש הרב
דקידוש זה אפילו ככלי חול ובגמי א"ר יוחנן אפילו נמקדיה של חרס
ותה שחטה מ"מ דהא לא הוכשר בפרה אלף בלי אבן. לאו קשיא
היא דר' יוחנן מדינא דאורייתא קאמר וקמ"ל דאפילו נמקדיה חו"י ולא
חיישי' לבחור מזה וממעלות לא מיירי ונ"מ דנדיענד כשר ככלי חרס
וכ"ה טבז הרמב"ם כחבורו פ"ד דמה שהוא משום מעלה כשר
נדיענד: *ושלא בב"ג פסולה. פי' הרב דדרש אותה לאלעזר ולא
לדורות כאלעזר אלף כ"ג ור"י סנד לדורות לא כ"ג אלף ככהן הדיוט.
והכי איחא צ"י טרף בקלפי דף מ"ב. ופרין התם בשלמא לדורות ככהן
הדיוט שפיר מין דלא קבע לדורות ממילא כשרה בין כ"ג בין כ"ה אלף
לנ"י כ"ג מנ"ל גמר חוקה חוקה מוה"כ. ואיכל למדק דמשמע דזוהת
מעוט הוא אומה ולא לדורות א"כ מ"ד לדורות ככהן הדיוט למה לי
(*) ש"ד לע"ח הבא.

פ"ד א פרת חטאת. כנולה מפלמין מני פרה סהם והכא משום
דאיירי בפסול שלא לשמה וטעמא משום דקרוי חטאת מני פרת
חטאת. וזכ"פ במדא דזבחים דמני נמי פרת חטאת התם כיון דלאו
דניני פרה עסיק צריך לפרש פרת חטאת: ששחטה שלא
לשמה קב"ל והזהר. לכאורה נראה מדחשיב הני דליתנהו כחטאת
וככל זבחים להכי פסלי נניו בפרה כמו בחטאת. אבל שרפת הפרה לא
נעין לשמה. והא דחמרי' כפ"פ דמלאכה פוסלת זה עד שחעשה אפר
ולפי' לה מקרא לעניני שלא יסית דעמו ממנה ומשמע שצריך לעשות
כל מעשי לשמה. אפשר דהיספ הדעת שאני דנמחשה צריך שלא יסית
דעמו אלף א"ש לפרש כפ"י לשמה. וכל לשמה דקדשים היינו שויציא
נשפתיי דכל מחשבה דקדשים היינו דיבור כמ"ש רש"י והתו' זבחים
דף מ"א ובפסחים דף ק"ג וחז"ל רפ"ג דב"מ. אבל דוקא לנלק זה.
ועוד דהא שרפה איחשק להזאה כמ"ש מ"מ טעמא דלקמן.
והרמב"ם העמיק בחבורו משנתנו כלאונה אלף גבי שלא רחוק ידים כמז
שרפה שלא נקדוש ידים ורגלים פסולה ומשמע דה"ה כולהו הני
פסולי דחמרי' איחנהו נמי בשרפתה: ר"א מבשיר. והוא מפרש
חטאת היא לנ"ן חמרי' וטעמה שאפר נא לטהר והיינו דלא קרי לה
חטאת אלף אחר אפ"ה אפר וכן רש"י צ"י התורה דפשוטו
הוא לנ"ן חמרי' ושלא רחוק ידים ורגלים פסולה ור"א
מבשיר. משמע דלעממיהו דלעיל אולי לחכמים פסולה דחטאת

יב ר' יהושע בשם ר' לוי (סד) ארבעה דברים יצר הרע משיב עליהם וככולהם כתב בהו חוקה. ואילו הן אשת אחיו וכלאים ושעיר המשתלח ופרה אדומה. אשת אחיו מניין (ויקרא י"ח ע"ז) ערות אשת אחיך לא תגלה מת בלא בנים מותרת לו וכתב ביה חוקה (ויקרא י"ח ס"ו) ושמרתם את חוקותי וכו'. בלאים מניין (דברים כ"ג) לא תלבש שעמנו סדין בציצית מותר ובתיב ביה א' (ויקרא י"ט י"ט) את חוקותי תשמרו בהמתך לא תרביע כלאים וכו' (ס) שעיר המשתלח מניין (ויקרא ע"ז) והמשלח השעיר לעזאזל יכבס בגדיו הוא עצמו מכפר על אחרים וכתוב ביה חוקה (ס) והיתה זאת לחוקת עולם וכו'. פרה אדומה דתנינן תמן כל העוסקים בפרה מתחלה ועד סוף מטמאין בגדים והיא עצמה מטהרת אחרים וכתב ביה חוקה (במדבר י"ט) זאת חוקת התורה וכו' :

יג ויקחו אליך רבי לוליאני בר ב' כוברי בשם ר' יצחק קמריקי ר' עזריה אמר רבי יצחק ורבי יוסי ברבי אמר לו הקב"ה משה לך אני מגלה טעמי תורה אבל לאחרים חוקה דאמר רב הונא (מסליס ע"ס) (ו) כי אקח מועד אני מישרים אשפוט (סו) (זכריה י"ד) והיה ביום ההוא לא יהיה אור יקרות וקפאון (סז) יקפאון כתיב הדברים שהן מכוסים מכם בעולם הזה עתידים [כז] שיהיו צפון לשם (סח) (ז) כהדין (סט) בולים דכתיב (ישעיה נ"ג ע"ז) והולכתי עורים בדרך לא ידעו וכו' (סס) אלה הדברים אעשה אין כתב כאן אלא עשיתים כבר עשיתים לר' עקיבא וחבריו א"ר אחא דברים שלא נגלה למשה נגלו לר' עקיבא (חיוז כ"ח) (סע) וכל יקר ראתה עינו זה ר'ע א"ר יוסי בר' חנינא שכל הפרות בטלות (ע) ושלך קיימת ג' ר' אהא בשם ר' יוסי בר' חנינא בשעה שעלה משה לשמים שמע קולו של הקב"ה שהוא יושב ועוסק בפרשת פרה ואמר הלכה בשם ד' אומר ר' אליעזר אומר עגלה בת שנתה ופרה בת שתיים אמר משה לפני הקב"ה רבון העולמים העליונים והתחתונים ברשותך ואתה יושב ואומר הלכה ששמו של בשר ודם אמר לו הקב"ה משה צדיק אחד עתיד לעמוד בעולמי ועתיד לפתוח בפרשת פרה תחילה ר' אליעזר אומר עגלה בת שנתה ופרה בת שתיים אמר לפניו רבון העולמים יהי רצון מלפניך שיצא מהלציי אומר לו הקב"ה חייך שהוא מחלציי. (בראשית י"ח) ושם האחד אליעזר ושם אותו המיוחד אליעזר :

יד (עא) תמן תנינן אבא שאול אומר הו' (עא) כבש פרה כהנים גדולים עושין אותן מטל עצמן ולא היה אחד מהן מוציא פרתו בכבשו של חברו אלא סותר וחוזר ובונה אותו משלו א"ר אחא בשם ר' חנינא יותר מששים בכרי זהב היה מוציא עליו (עב) (עב) שהצית והא תני שמעון הצדיק (עג) הוציא שתי פרות ולא בכבש שהוציא את הראשונה הוציא את השנייה אית לך למימר על אותו הצדיק שחץ היה ר' אבין בשם

(נוסחת הגרא"ז) א' חוקה. ב' בובדים. ג' זהו (י"ט) ויקחו אליך. ד' אומרים. ה' בבשי :

זרע אפרים

ביאור

(ו) כי אקח מועד ר"ל לזמן הגאולה דכתיב למועד מועדים והני עיין במדרש ש"ע סהלים הובא בילקוט אז מישרים אשפוט ר"ל שיהי נגלים קעמי חורב משא"כ עהה יש דברים שהם מכוסים : (ז) כהדין בולם כך גרם הערוך ומפרש מראש של זכויות אכן במדרש רב

(סח) יקפאון כתיב דמשמע שהם לפין למעלה כדמתרגמינן וילף סברזל וקפא פרזלא : (סג) בולים חסיכות זכויות ר"ל שיהיו נגלים לכל : (*ע) ויקחו אליך משמע שכל אפר פרה שלעמיד יהי' בהם תלוות' שלקח תאליך שזכולס מתערב מאפר פרה של משה : (עא) כבשי פרה שיהי מוליחין חוסס דרך עס להר המשחה : (עב) שחלי' הי' בעלי גאוס עיין לעיל

בפיסקא ויהי המקריב שהצאתי לשון הירושלמי בשקלים

פירוש הרד"ל

הנהות ופי' טהרוז'

כ"ל : [כד] שיהיו קפויין ; לשם ז"ל : [כה] ז"ל וסימר שחליח משמע לעמיד ודרש יקפאון מלשון וילף סברזל ומתרגמינן וקפא פרזלא ש"ע למעלה זנגלה לכל : (סח) כהדין בובדים. כך כוח גירסא בילקוט ע' חוקה וכתב בלידו פירושו מראש של זכויות וכו' י"ט ותחומא איהא כהדין סמיא דנשי : (סע) וכל יקר רחצה עינו. זכ ר' עקיבא ז"ל דנפקי להו ממקרא שלפניו בחלמים שלה ידו. הפך מדרש סהים ומעלתו של ר' עקיבא שהיה עוקר הרים : (ע) ושלך קיימת זכו ויקחו אליך : (עא) תמן סיני ירושלמי שקלים סרק רביעי : (עג) שחליח. גירסא בילקוט חוקה וכולס כהנים סיו. פי' בעני גאוס סיו כהנים לכך עשו חדים שלא לטוילא בכבש טעסה חנינו. וירושלמי שקלים סרק ד' ס"ג בחליח גדולס סהס בני כהנים גדולים : (עג) סוילא שמי פרוס

כהנים נטכרים באפר פרה ובלכס סיה החירס הווא : (סד) כמ"ר י"ט ותחומא חוקה : (סה) וסיפא דקרא ונגד כלליה : (סו) כמ"ר י"ט ותחומא חוקה וז"ל וכתיב ויהי ביום ההוא : (סז) יקפאון כתיב דמשמע שהם לפין למעלה כדמתרגמינן וילף סברזל וקפא פרזלא : (סג) בולים חסיכות זכויות ר"ל שיהיו נגלים לכל : (*ע) ויקחו אליך משמע שכל אפר פרה שלעמיד יהי' בהם תלוות' שלקח תאליך שזכולס מתערב מאפר פרה של משה : (עא) כבשי פרה שיהי מוליחין חוסס דרך עס להר המשחה : (עב) שחלי' הי' בעלי גאוס עיין לעיל

[פתיחת התורה] כשהשלים טומאת מת והדומה לו בא לדבר בענין טהרה והוא פרה אדומה. והביא אחר נגיעים מסכת פרה. הרמב"ם.

ציונים

פ"א א ופרה בת שתיים. מניין למימר דנת שמים למעוטי נמי טפי. כמו צת שנתה דלמח למעוטי טפי. ופע"ג דכ"ש דנת ג' פרה היא. דלמח פוסל ר"א שמה חשירה. אצל לא יחיישב הא דמכשיר ר"א צפ"צ פרה מעוצרת. דהיי משכחא לה. הא צת שמים לא קא ילדה. כדאימח צפ' הלוקח צהמה (מ"א פרה ותמור צנוט שלש והאי לכהן). ושמה דיעבד קאמרינן דכשרה. הר"ש:

שינויי נוסחאות

פ"א א ד"ג הגירסא ר"א א עגלה בת שנתה ופרה בת שנים ופרה בת שלש או בת ארבע. ומינות רוב"א עגלה בת שנים מקל:

תוס' רעק"א

פ"א א [אתא] במשנה ופרה בת שלש. כתב הר"ש ע"כ לאו אף בת ג' קאמרי דמרעולה בת שנים ע"כ פדה לאו בת שנים דברה קשישא מינה:

אליהו רבה

פ"א א רמ"א אף בת חמש כשרה והקנה. גרסינן.

תוספות חדשים

פ"א א בהע"ב ד"ה וחכ"א. למשמע שהיא קרונה להיות נקר (ורא"ש):

חידושי הגר"א

פ"א א בת חמש כשרה והקנה אלא כו'. ל"ל ומ"ש נמי"ט נשם מהר"ס ופי' וכן הוקנה כשרה אלא שחייב כו' ולא כלל אחס נכח אחס לומר צת חמש והוקנה כשרה אלא כו' שזו היא המשמעות דלף צת חמש אין ממתינין אצל עכשיו קא' חקנה לנד.

הג' וחי' הרש"ש

פ"א רע"ב ר"ה וחכ"א. ובש"כ בת שנתה כו' דכתיב עגלת בקר. ק"ל נימח דלמי למעוטי צת שנתה וכמו עגל בן בקר (נ"ה) ע"ה) דהוא דוקא בן שמים כפירש"י וטו' שם, ודומיא דפרה צת שלש דקאמרי למעוטי פחות קאחי. תיר"ט ר"ה ופרה. הא בת שתיים לא קא ילדה כדאימח דמהא דכבורות מוכח דמעעברה בתוך שמים, דהא משמע דלס ימיה על ג"ש אפי' יום א' יולדה היי ספק (וכ"כ מפי"ש"י בע"ז כד צ). דילמח כנר ילדה צנוט העובד טיבכס אחר ג'. חדשים משנכנסה לשנת ג', דהא ט' חדשים עד משלום שנת ג' ע"כ היו ימי העבור דהנולד עמה צנוט ישראל, דנדה (כד צ') מביעה ליה לרבא אם נבמה גסה יולדת לו' וא"כ ע"כ הימה מעוצרת כנר ו' חדשים האחרונים משנת הב'. וי"ל דהספק הוא שמה נעעברה בתחלת הב' והפילה לאחר ג"ח ועי' כפוגיא דכבורות וכתוס' שם. אצל מ"מ עדיין אינו מיושב הוכחה של הר"ש שם, ועמ"כ צ"ע שם בס"פ.

תוספות יום טוב

פ"א א ופרה בת שתיים. מניין למימר דנת שמים למעוטי נמי טפי. כמו צת שנתה דלמח למעוטי טפי. ופע"ג דכ"ש דנת ג' פרה היא. דלמח פוסל ר"א שמה חשירה. אצל לא יחיישב הא דמכשיר ר"א צפ"צ פרה מעוצרת. דהיי משכחא לה. הא צת שמים לא קא ילדה. כדאימח צפ' הלוקח צהמה (מ"א פרה ותמור צנוט שלש והאי לכהן). ושמה דיעבד קאמרינן דכשרה. הר"ש:

אף בת חמש כשרה והקנה אלא כו'. וצנוטת מהר"ס אף צת חמש כשרה. וחקנה אלא כו':

מסכת פרה

פרק א א רבי אליעזר אומר, עגלה, בת שנתה. ופרה בת שתיים. וחקמים אוקרים, עגלה, בת שתיים. ופרה, בת שלש או בת ארבע. רבי מאיר אומר, אף בת חמש כשרה והקנה,

פירוש המשניות להרמב"ם

פ"א א כאשר אמר הש"י בעגלה ערופה (דברים כא) עגלה אמר ר"א שהיא בת שנתה כפי העיקר המחובר עליו בעת שאמר

מלאכת שלמה

כתב הרמב"ם ז"ל בהקדמתו לסדר זרעים והביא אחר נגיעים מסכת פרה ע"כ. ונלע"ד שאע"פ שמן הדין היה לו לסמוך פרה ואהלות בהדי הדדי שהרי דין טומאת אהלים כתובה בתורה בהדי פרשת התנא מסכת נגיעים מן הטעם שכתבתי שם בשם הרמב"ם ז"ל וחזרו למסכת פרה ועוד נראה דאגב דבעי למיתני הכא במתניי האוכל בבית המנוגע לפרושי אי הוי פרס משלשה לקב או מ"ח לסאה סמך לה לנגעים דתנן לה התם פ"ג ע"ד שישנה כרי אכילת פרס סחמא:

פ"א א ופרה בת שתיים. מניין למימר דנת שמים למעוטי נמי טפי כו'. ושמה דיעבד קאמרינן דכשרה ע"כ הר"ש ז"ל. משמע דר"ל דפרה צת שמים לאו למעוטי טפי אפילו צדיעבד אלא דוקא לכחלה שמה

י כ י תפארת ישראל ב ו ע ז

פ"א (א) כך נ"ל. ורמל"מ הקשה רפ"א דפרה. מדהוה ס"ל דצנח דכשרה הוקנה דברי ר"מ היא והקשה ע"ז להרמב"ם אין

מקום שנאמר צמורה עגל היינו תוך שנה (כ"ה ד"י ע"א). שאני עגלה ערופה. דכתיב צה עגלת בקר. דמשמע אפילו היא כבר בקר. ה' ר"ל לא פחות מחלת כניסתה לשנת ג'. ולא ימיר' על תשלום שנת ד' שלה. ואפילו רק יום א'. דלע"ג דבכל הקרצנות אפילו צימר רק שעה א' משיעור שלה פסול (במחנה כה"ג) והרי גם פרה חטאת קריי' רחמנא [במולין י"א א]. אפילו הכי יש חילוק צוה. מדאינה קרנן מוצח ממש (רמ"ל רפ"א מפרה). ונ"ל דהך צנח. ד"ה היא. ולכל מר כדאימ' ל"י. אם היא ימיר' טפי משיעור הקלוז צה כשרה. דדוקא צמורה מחמת זקנה. דפסול בכל קרנן מדאורייתא (ככורות פ"ו מ"צ). פסול גם צפרה. אצל זקנה מחמת זמן דפסול רק מדרבנן (ברמל"מ פ"ג מחסומין). אינו פסול צפרה. מדע"כ פ"א אינה קרנן ממש. ל"ג צה רבנן (א).

משנה אחרונה

חילוק וכולם אינם אלא בן שנה. והר"ש צמחני' דלקמן כמד בהיפך דכ"ע אימ' ליה דר"מ עגל בן בקר בן שנים וא"כ אי"ל לומר דפר בן שמים ולכך כמד דל"ג דבמלתייהו דחכמים אף. ולמאי דפי' אין לחמוק גירסא אף. ומייהו צמ"כ משמע דלחכמים בן שלש דוקא דדריש גבי פר כהן משיח פר יבול זקן ח"ל בן אי בן יבול ילד ח"ל פר הא ילד בן שלש כדברי חכמים ר"מ אומר אף בן ארבע וכן חמס: ופרה בת שלש או בת ארבע. כלומר אם רוצין לשוחטה מיד כשרה נמי צת ארבע ואם רוצין לקיימה אין לוקחין צת ארבע שמה חשירה. וצת שלש לוקחין אף לקיימה. ונראה דלשוחטה מיד לחכמים נמי אף צת חמש כשרה דהא קיי"ל שנים אין פוסלין צפרה כדאמרינן בטוטה דף מ"ו וחכמים לא פליגי אדר"מ אלא לכחלה אם רוצין לקיימה דלחכמים אין לוקחין צת ארבע ולר"מ לוקחין אף צת חמש אלא דבוקנה מצת חמש א"ר מאיר אין ממתינין וגרסינן דבברי ר"מ חקנה צו"ו. ואפשר דר"מ לא פליג לחכמים אלא לפרושי אחי וכן משמע מדברי הר"ש שפסק הלכה כר"מ. ובמחנה' דלקמן גבי פרים לא אמרו חכמים אלא צת שלש ולא צת ארבע דהתם מדאורייתא איירי דומיא דר' יוסי הגלילי דמיימי לה מקרא. ומדאורייתא ק"ל לחכמים דוקא צת שלש ולא יומר כדדריש צמ"כ אי בן יבול קטן ח"ל פר וכו' הא ילד בן שלש ויותר מכן שלש אינו קרוי בן

פ"א א עגלה בת שנתה. דיני עגלה לא שייכי בך מסכתא ומשמע דמני לה הכא דמינה ילפינן לפרה. מדעגלה צת שנתה ולא יומר ממילא פרה צת שמים דכשנה שנייה יאהה מכלל עגלה ולחכמים עגלה צת שמים ממילא פרה צת שלש. ומשמע דכ"ע אימ' ליה הך סברא דמשייתה מכלל עגלה היא פרה. ומייהו לקמן מ"צ דר' יוסי הגלילי אומר פרים בני שמים שנאמר ואת הפר השני וגו' ולמה ל' קרא ומיפיה ל' דעגל הוי בן שנה ומדעגל בן שנה פר בן שמים. ז"ל דליה ל' ל' הך סברא משיחא מכלל כו' ומ"מ משמע דבמלתייהו דחכמים גרסינן התם אף בני שלש דבצני שמים ודאי מודו דהוי פר כדמשמע הכא דליניה מודו בך סברא דמשיחא מכלל עגל הוי פר: וחכ"א עגלה בת שתיים. פי' הר"ש אע"ג דקיי"ל עגל בן שנה בכל דוכחא הכא שאני דכתיב עגלת בקר וכ"כ הר"ש ונ"ל דדוקא דייקוין הכא גבי עגלה דיש חילוק בין סחם עגלה לעגלת בקר. אצל גבי עגל אפי' כתיב עגל בן יבול קטן ח"ל פר וכו' וניחא השחא דצמחני' דלקמן מודו חכמים דפר נמי בן שמים מדקאמרי אף בני שלש דהתם כיון דכל עגל בן שנה הוי פר בן שמים משיחא מכלל עגל. ופליגי אדר"מ דלמר צמ"כ דר"ה דף י' כ"מ שנאמר עגל בן שנה עגל בן בקר בן שמים. לחכמים אין

שפשי' זכר לזמנות אסתה, דכתיב ויענר מרדכי וישע ככל אשר נותם עליו אסתר מדקאמר ליותה שי' שהלזמנות הס מיד ולדורות — וכתי' וכל עבדי המלך אשר נשער המלך כורעים ומשתחווים להמן כי כן לזיה לו המלך, הנה אחזיל [קדושין ל"ג]. אין בעלי אומניות רשאי' לעמוד בפני ת"ה שלא יתכטלו ממלאכתם, וא"כ מסתמא כן אורחת ימוסי' העולם שאין אדם לריך להתכטל ממלאכתו לכרוע ולהשתחות לשר וגדול וא"כ ה' מרדכי יכול להמלט כי מסתמא לא ישב נשער המלך כפועל בטל ותמיד היה עוסק בערין ולא לריך לעמוד, אך הכא כתיב כי כן לזיה לו המלך לזיה דייקא אפי' יש בו הפרקן כים לזיה ששתחוו לו ואפי' ומרדכי לא יכרע ולא ישתחו:

בשיר השירים [ב' ה'] כי חולת אהבה אני עיי פירש"י דקאי אלוהו זמן והיינו חולת אהבה שקבלוהו בששון בתורה מאהבה ולא באונס ככסני, אני לדודי ודודי לי הרועה בשושנים [שם ו' ג'] היינו ששן יפה את כתרזה שנתלז בתורה ולא מממת-אונס. —

אינו שזה לי ואחזיל [מגילה ט"ו]: שהיו אולרותו חקוקים על לבו דייקא שפדיין היה זה של ליב קיים ואמר שאינו שזה לו אם מרדכי מתקן והולך השיק והירך — והמין כמילוחו הוא ב"פ המן נגד הכיל כזה היה מ"ס גוף, ונגד זה כשנעשה הסג לזיה מרדכי לשלוח לכל ריע ב' מנות כי מרה אוחיות המין וב' מנות נגד הכפל הכיל ב"פ המין — ולכן נמתות הכהנים ה' ג"כ ב' מנות השיק נגד הירך והחזה נגד הלכ. ואמנם נבי מרעיה לא ה' הירך לריך תיקן רק החזה לב של ס"ס ע"כ ה' השיק כליל ורק החזה היה למשה למרה דייקא כי מילוי של משה הוא מנה מ"ס ש"ן היה — והנה פשו אמר יש ל"י-ר"ב ויש בו אוחיות ליב י"ר מן ירך והכף חסרה, ויעקב אמר יש לי כל יש לו הכף הגרמו על כפו לחלוש ידי פשו היונקים מאוחות המקום בסוד חרבו על יריכו והס"ס תקע בכף של יריכו ר"ל בכף הכיל ורלה לנתקו מיעקב להביאו כולו אללו ח"ו וה' לא יעזבונו בידו ירומם קרן לדיקים ב"ה:

בעזרי' ר"פ' צו שושן פורים. תקצ"ב ל"ק
צו את ב"י אין לו אלא זרז מיד ולדורות או שיש בו חסרון כים כפירש"י. יראה מכאן רמז לאסתר תענית

ל' פ' רה

פרה בת שמים דוקא וידוע דפרה בת שמים לזיה ראו' להוליד כמבואר רפ"ג דבכורות צמתי' ואי הוה סיל כרימ דרשן תבוא אמו ותקנה לזאת בנה ה' יותר ראוי לקחת פרה הראוי לילד אפי"כ לית ל"י לרי"א דפרה מכפר על מעשי עגל וכיון שכן אין לו כפרה בה על הטא עגל השמור לדורו של ר"א, ואי היה תחלת עסקו של ר"א בפי פרה, בדין אחרי, כבר מתכפר קודם שחידש דין זה וכבר לתכפר ל"י מקמייתא אבל להיות תחלת עסקו בדין זה נמלא שלא נתכפר כלל בפי פרה. והנה אמרו במס' עדיות [פ"א מ"ן] מפני מה נשנה דעת היחיד בין המרובים לבטלה ע"ש וה"ל קשה גבי הקב"ה מה לו להזכיר דעת ר"א לבטלה כיון שאין הלכה כמותו, אמנם לפי הכיל אמר הקב"ה כן בשמו מפני שיש נפקותא בדיני שמים אם לכפר לו חלקו בעגל או לא. וזה ה"י שאלחו של מרעיה מה לו להקב"ה להזכיר דברי היחיד לבטלה ולגבי הקב"ה לא שייך מ"י המשנה דעדיות ומ"י לו הקב"ה לריך אז עתיד לעמוד ויהי תחלת עסקו בפי פרה ויאמר כן בתחלת עסקו נמלא שלא יהי לו כפרה בפרה, והתפלל מרעיה שיהי מיוצאי חליו שאינם לריכס בפרה על הטא העגל שהרי ח"ל הקב"ה והעשה אוחך לגוי גדול שי' מיוצאי חליו שלו אינם בחטא עגל ואינו לריך כפרה :

בעזרי' ל"פ' שמיני והוא פ' פרה. תה"ה ל"פ' ק.
כי היום יהו נראה אליכם. הנה רמז בכאן רמז גדול כי עיקר גילוי השכינה הוא צמלת אנכי' שבמתן תורה כתי שאומר הריני בכל מקום שתקראני. ועיקר הסילוק וההסתר רמז צמלת איכה שבשעת חורבן בהמ"ק לשון אי כה כשאל ח"ה המדה הנקראת כ"ה או איכה. וכש" שבשעת צריחת העולם רמז בנין בהמ"ק ^{ל"ד} וחורבנו צבת אי' בפסוק והארץ היתה חסוה ובהו [רבה צראשית ב' — ז'], ה"ל מיד בחנוך המשכן נרמז חורבנו צמיתת

[ל' פ' פרה תקס"ב ל"פ' ק]. בהפטרות ואמרו הארץ הלנו הנשגה היתה כגן עדן והערים החרבות וגו' בלורות ישנו וידעו גוים וגו' כי אני ה' בניתי הנהרקות נטעתי הנשמה אני ה' דברתי ופשיתי. ר"ל שהיתה כגן עדן שהוא התענוג היותר גדול ומי' אין אדם זוכה לו אלא ע"י יסורים תחלה [כבכרות ה']. ה"ל אחר שסבלנו לרות וישיענו ה'. ואם תהי' כזאת בשעת גאולה שלימה אין חדוש כ"כ אבל ואני בחוך הגולה ומי' ירומם ה' קרן עמו וזה השגחה נפלאה מאת ה' לטוב. וזהו הארץ הנשמה היתה כג"ע אחר שסבלו יסורים שושיעם ה' והיתה זה בשעה שהערים בלורות ישנו, כי בעת הגאולה השלימה כתי' [זכריה ב' ח'] פרוות תשב ירושלים, אמנם עתה הם צנחי בלורות ומי' היתה כג"ע, מזה ידעו ויבינו כי ה' ית' הוא המושיע לעמו ישראל מכל לרותם הוא המסיר יגונם ואנחותם ונפשות עגומים ישמח לטובה אמן:

[תשא ופ' פרה תה"ג ל"פ' ק]. בילקוט פ' חקת כשעלה משה למרום מלא להקב"ה אמר הלכה מפני אומרו אליעזר בני כך הוא אומר פרה בת שמים עגלה בת שנתה ח"ל רבשי' עליונים ותחתונים שלך ואתה אומר הלכה בשמו של בשר ודם, ח"ל לריך אי' עתיד לעמוד מבני ורי' אליעזר עמו ותחלת עסקו בפי פרה כך הוא אומר פרה בת שמים וכו' אמר רבשי' יה"ר שיהי' זה מיוצאי חללי וכו' והערין תמוה. י"ל כך, ידוע כי לדעת ר"מ דרשן הפרה מכפרת על מעשי העגל, וידוע נמי וצ"ס פקדי' ופקדתי שחטא עגל שמור בכל דור [סנהדרין ק"ב]. ולר"מ דרשן שפרה מכפרת הה"ל העסק בה מכפר ע"ד ונשלמה פרים שפתינו. וידוע נמי מי שאינו מודה שקרבן פלוני מכפר על דבר פלוני איז אין לו כפרה בו. והנה ר"א דאמר

ועתה אבא בג"ה להזכיר מגדולת התנא הקדוש רבי אליעזר. גם בטעם שמו הגדול אשר עטרוהו, וקראתי שמו

קונטרס שם האחד אליעזר

בטהרה (הר"מ ברלין). וכן נראה מלשון הר"ש בפרה ע"ש, דכיון דר"א מקיל בכולי פרה, לא מסתברא לי להש"ס לומר דכלל גדול זה ששינוי לא חידשו דבר בפרה לא יהא אליב"י דר"א גכ"ב:

לשמים, נרמו לו על חוקי דיני פרה שהיו שונים בשמים משמו שעל ידו נגלו בארן.

וייש לפרש מ"ש עוד בפסיקתא ונמדבר רנה שם אקרא לאלה

הדברים עשיתם, כבר עשיתם לר"ע

ותצרי, דברים שלא נגלו למשה נגלו לר"ע ותצרי, עיקרו נרמו לטעמי פרה שאמרו בפסיקתא שם שלא נגלו למשה ועליהן אמר שלמה אמרתי אחכמה והיא רחוקה, ונגלו לר"ע ותצרי דקאמר עיקרו הוא ר"א הפותח מחלה בטעמי פרה ואחריו החזיקו ר"ע וסיעתו. ואין לתמוה אחרי שר"א רבו לר"ע היה, איך יכלול בלשון תצרי דר"ע, דמצינו כיוצא בו בס"פ ד' מיתות (סנהדרין סח.) כשחלה ר"א נכנסו ר"ע ותצרי לבקרו והיה שם ר' יהושע רבו לר"ע בכלל כדאיחא שם שעמד ואמר הותר הנדר, ועיי' מש"ל בקונטרס עמק הברכה אות ה' בס"ד. [ובפירוש ההיכלות להגר"א זיהל ד' צאר טעם למה נקראו עשרה הרוגי אמונה בשם ר"ע ותצרי אף שהיה צדק רשבי'ג הראשון ור' ישמעאל בן אלישע כהן גדול שהיו קודמים לו ולא היו תצרי וכן ר"א רבו היה צמניס אלא שניצל לפי הזוהר וכמשי"ל אי"ה], שהוא מפני שר"ע היה עיקרן, כי הוא נגד נשמת יעקב עלמו שגאה צששכר והשאר היו שאר בני יעקב ע"ש]. ושוב מלאמי מפורש בלשון גמ' דמסכת כלה [כי צעל מנורת המאור היה לו גמ' על מסכת כלה והזכירה כמה פעמים בספרו, וכאשר כתבתי ע"ז במאמר מיוחד בס"ד, והצאתי שגם צעל גנת אגוז ובעל ראשית חכמה היה לפנייהם גמ' זו עיי"ש]. שהצא צעל מנורת המאור סוף ספרו סי' של"ז

[*] דמקשה אצרייחא למס' כלה דקרי לר"ע [בעודא דהתם עס ר"א ור"י רבתי] מעיקרא רבתי ויהדר קרי ליה תצרי, ומשני דכיון דקאוו דגבר עליהו קרי ליה תצרי, ומשמע דהיינו שראו שנתחכם ונלח רבתי וזהו עובדא. [אלא שיש מקום לפרש דזהו עובדא לתודיה שנלחם, הוא שחלקו לו כבוד זה

(א) בפסיקתא דפ' פרה ונמדבר רנה חקת פי"ט אמרו נשעה שעלה משה למרום שמע קולו של הקב"ה ששוקק

בפרשת פרה אדומה ואומר הלכה בשם אומרה רבי אליעזר אומר עגלה צת שנתה ופרה צת שמים, אמר לפניו רבש"ע יהי רצון שיצא מחלתי,

אל חיך שיצא מחלתיך שנאמר ושם האחד אליעזר, שם אומר המיוחד אליעזר [*] [דהו"ל למיכתב ושם

[*] הגה"ה ולפי פירש"י בחורה מן הש"ס דנדרים [ל"א:] שהילך שלא נודרו משה למולו במלון נעשו עליו ה"י אליעזר, [ושלא כדברי התרגום יונתן שם שה"י גרשם ומפני התנאי עם יתרו כדאיחא במדרשים, ולדבריהם י"ל שלכן נתגלגל הדבר ויצא ממנו יהונתן בן גרשם שנעשה כומר לפסל מיכה, [וכ"מ אח"ז בס"ד בליקוטי תורה להאר"י ז"ל ס"פ שופטים עיי"ש]. יש לומר שלתקן זה ה"י ר"א ור"י ומזרח בני עירו במצות מילה, כדתיא בר"פ ר"א דמילה [ק"ל]. שהיו כורחין עצים לעשות פחמין לעשות ברזל בשבת, וחני שם עיר אחת היה עושין כר"א, פעם אחת גזרו גזרה על המילה ועל אותה העיר לא גזרו וגם היו מתים בזמן. [ואולי י"ל שנרמו זה בדברי משה כי אלקי אבי בעזרי ויצלני מחבר פרעה, שהתפלל משה שבוכותו של ר"א זה היוצא מחלציו יצלו מהגזרה ומחרכו של מלאך המות]:

השני וכתבי האחד דרש ליה המיוחד כדרשנין בכה"ג צימא [ל"ד:] ומגלה [כח.] מיוחד שנעדר. ועיי' בספר הקנה הגדול ועט א"ן מ"ש צוה], וצאמת נראה שר"א לא לבד שהסתיל בפרה מחלה [וכלשון הפסיקתא עמיד לפחות בפרה מחלה], אלא בכלה מס' פרה שמעתייה דר"א צפומן יותר מכל שאר התנאים, ואף תלמידי ר"ע, ר"מ ור' יהודה ור' יוסי ור"ש אבות המשנה וראשי המדרשים בכל מקום, כאן בפרה דבריהם מועטין נגד דברי ר"א, [וכשנעמוד למנין הנה במשנה אמר ר"א י"ט דברים בפרה, ועוד צ' דברים השניים בתוספתא חדשים שלא נשנו במשנה, ולבד היא דתוספתא פ"ד דיחידאה היא דר' יהודה תני לה משמ' דר"א] הרי הן כ"א דברים, יש

לרמוז שהוא כמנין שם אהיה שנאימא שממנה שורש טהרת פרה מי יתן טהור מטמא שהוא שער החמשים המהפך מטמא, א' שצו]. ולא עוד אלא שר"א הראה כמו בפרה כחא דהתיאר, אף שצדק המקומות ר"א מחמיר וכשיטת צ"ש המתמירין בכל מקום, אבל בפרה הוא מיקל שכל דבריו בפרה להקל חוץ משלשה דברים, וזהו שאמר ר' יהודה בתוספתא דפרה פ"א והלא אין דבריו של ר"א בפרה אלא להקל אלא שר"א אומר כשרה ור"י אומר כו', כן הוא נוסחת הגר"א שם, [והר"ש שם פ"ט מ"ד גרס נ"א ומחק לפרשה ע"ש]. ואף שצפירוש

[*] הגה"ה ונראה דכזה יש ליישב קו' הטורי אבן בחגיגה [כג:]: דמקשה הש"ס אדר"א מההיא דמעולם לא חידשו דבר בפרה דלמא היא כו' יהושע היא ודלא כר"א [והוא כשיטתו שם דברייתא דחוחכה טעון טבילה כר"א אתיא ולא כו' יהושע, אבל הרמב"ם שאע"פ שפסק כו' יהושע כתבה לברייתא דחוחכה טעון טבילה כטמא מת בשביעי שלה, נראה דס"ל דר"י מודה בה דבפרה עצמה החמירו, ומ"מ ס"ל דלית בה הכירא לצדוקים כיון דבעלמא איצ' הערב שמש כללים הנגמדין

הנדפס בשם הגר"א כתוב שם פי' להקל צדק מילתא, הנה צפירוש כ"י הנמנא אצלי אין כתוב זה כלל, ואולי המסדר ומדפיס הפירוש הוסיפו מלשון הר"ש. ואע"פ שצנלשה דברים מחמיר, שייך לומר כל דבריו להקל משום רובא, וכיו"צ פירשו התוס' פי"ק דנדה [ה'] סד"ה ר"מ כו' הא דאמרין ר"מ מחמיר בכתמים ע"ש [*], וע"ל צפירורי סוף פ"ק אות כ"ח שכתבתי שמ"ש רבי יוחנן בן זכאי כך יעלו ריח חוקי תורה מפין

פרקי רבי אליעזר

פרק ראשון

מעשה ברבי אליעזר בן הורקנוס שהיו לאביו חורשים והיו חורשין על גבי המענה. והוא היה תורש במרשין. ישב לו והיה בוכה. א"ל אביו מפני מה אתה בוכה שמא מצמצער אתה שאתה חורש במרשין. עכשיו אתה חורש על גבי המענה. ישב לו על גבי המענה והיה בוכה. א"ל מפני מה אתה בוכה שמא מצמצער אתה שאתה חורש על גבי המענה. אמר לו לאו. ולמה אתה בוכה. אמר לו שאני מבקש ללמד תורה. אמר לו והלא בן עשרים ושמונה שנים אתה מבקש ללמד תורה. אלא קח לך אשה ותוליד לך בנים ואתה תוליד לבית הספר. עשה שתי שבתות ולא טעם כלום עד שנגלה לו אליהו ז"ל. ואמר לו בן הורקנוס למה אתה בוכה. אמר לו מפני שאני מבקש ללמד תורה. אמר לו אם אתה מבקש ללמד תורה עדה לירושלים אצל רבן יוחנן בן זכאי. עמר והלך אצל רבן יוחנן בן זכאי ישב לו והיה בוכה. אמר לו מפני מה אתה בוכה. אמר לו מפני שאני מבקש ללמד תורה. אמר לו בן מי אתה ולא הגיד לו. אמר לו מימך לא לביד ק"ש ודא תפלה ולא ברכת המזון. אמר לו לאו. אמר לו עמוד ואלמדך שלשתן. ישב והיה בוכה. אמר לו בני מפני מה אתה בוכה. אמר לו שאני מבקש ללמד תורה. והיה אומר לו שתי הלכות כל ימי השבוע והיה תוזר לו עליהן ומדבקן. עשה ח' ימים ולא טעם כלום עד שעלה ריח פיו לפני ר"י ב"ז והעמידו מלפניו. ישב והיה בוכה אמר לו מפני מה אתה בוכה אמר לו מפני שהעמדתני מלפניך כאדם שמעמיד מלפניו מוכה שחץ. אמר לו בני כשם שעלה ריח פיו מלפני כך יעלה ריח חקי תורה מפיך לשמים. א"ל בני בן מי אתה. א"ל בן הורקנוס אני. א"ל והלא בן גדולי עולם אתה ולא היית מגיד לי. א"ל חייך היום אתה מועד אצלי. אמר ליה כבר סעדתי אצל אכסניא שלי. א"ל ומי הוא אכסניא שלך. א"ל ר' יהושע בן חנניה דר' יוסי הכהן שלח ושאל אכסניא שלו אמר להם אצלכם סעד אליעזר היום א"ל לאו והלא יש לו שמונה ימים שלא טעם כלום. אתרי כן הלכו ר' יהושע בן חנניה ורבי יוסי הכהן ואמרו לו לרבן יוחנן בן זכאי והלא יש לו ח' ימים שלא טעם כלום :

פרק שני

אמרו בניו של הורקנוס לאביהם עלה לך לירושלים ונדה את בנך אליעזר מנכסך. ועלה לירושלים לנדותו ומצא שם יו"ט לר"י בן זכאי. והיו כל גדולי המדינה סועדין אצלו. בן צצית הכמת ונקדימון בן גוריון ובן כלבא שבוע. ולמח נקרא שמו בן צצית

אוצר החכמה

באור מספיק

פרק א שמו לאביו חורשים. פי' שמו לו עמדים ומועלים שמו חורשים במקום שמו : כמעט. הוא כמו אשר מקום אוסר כמחריש על אורך שנים (תוי"ט אכלוס פרק י"א משנה ה' ד"ס משנה); נרשין. כלמים שאין מושגן מירוש (כ"י סוסס ל"ד פ"ב) : עצרים ושמונה שנים אסם. באחדל"ג שם סג' כ"ב שנים : ולא טעם כלום. כמדוע שם אימא שנים לכול קוואם אדמס עד שטעם פיו ריח רע, וכן כוונתם כמדל"ג ולא טעם, שנה אכל דבר שיש לו טעם :

פרק ב ונדס את בנך. כי קטרונו עמדו שטתח את לבו לעל זקנתו, ולאחר מותו כפוך אחיו ימלך נחלם שום כשום : ולמס נקרא שמו בן זכאי ככסם כו'. נוסף ג"ז א' אימא :

עשים

לכן אכל עפרן: (כד) עד שעלה ריח פיו. פשט הענין משמע שכן התעניות עלמן הוא שהיה זה הרית, ואף נחמית יוס אחד אמרו מזהר שמוט [כ]: שעולה ריח מפיו. ולדברי הכ"ר שהיה אוכל קוזות אדמה שאמרו נשבת [שם] שהוא מלקה, אם פ"י מלקה נחמית, י"ל שזוה

חוקת התורה של פרה אדומה שמלאו משה להקני"ה יושב ואומר הלכה בשם ר"א פרה נח צ"י כו' כמ"ס צמדבר רבה חוקת, ופסיקתא דפרה, וזכרו רבי יוחנן בן זכאי שיזכה שיחגלו ע"י הלכות פרה בשמים שיאמרו הלכה מפיו, וכמ"ס נתיבא [ש"ו] דקאמר שמעתא מפומיהו

פ'לום (כד) עד שעלה ריח פיו לפני רבן יוחנן בן זבאי, (כה) והעמידו מלפניו. ישב והיה בוכה, אמר לו מפני מה אתה בוכה, אמר לו מפניך כאדם (כו) שמעמיד מלפניו מפה שחין. אמר לו בני (כז) כשם שעלה ריח פיה מלפני, (כח) כך יעלה ריח חקי תורה מפיך לשמים. אמר לו בני בן מי אתה, אמר לו בן הורקנוס אני, אמר לו והלא (כט) בן גדולי עולם אתה, ולא היית (ל) מגיד לי. אמר לו חיה, היום אתה סועד אצלי, (לא) אמר לו פבר סעדתי אצל אכסניא שלי, אמר לו ומי הוא אכסניא שלך, אמר לו רבי יהושע בן חנניה ורבי יוסי הכהן. שלח ושאל אכסניא שלו אמר להם אצלכם סעד אליעזר היום אמרו לו לאו, והלא יש לו שמונה

דבצן כו' (ועי' מ"ט בס"ד צקונטרס שם האחד אליעזר אות א' שר"א הראה כמו נפרה יותר מכל התנאים ע"ש) ובקנה הגדול [ע"ט א'] שנפעס שניה (ר"ל לאחד שהעמידו מלפניו נראשונה) הכירו (שיהיה כלי מוקן), והושיבו לפניו וביקש רחמים עליו ונעשה גדול בתורה. ובקשת רחמים זה שהזכיר נראה דהיינו מ"ש שיעלה ריח חוקי תורה מפיו לשמים: (כט) בן גדולי עולם. שהורקנוס עשיר גדול היה ונכבד גדורו, ועי' מ"ט צקונטרס שם האחד אליעזר מה בס"ד: (ל) מגיד לי חייך היום. כל"ל: (לא) א"ל כבר סעדתי אצל אכסניא שלי. נאצות דר' נתן שם איתא ששחק ר"א כשאלו רבי יוחנן בן זכאי אם סעד, ולגירסא דהכא הנה אם מה

פיה לפני כו'. כל"ל, וצ"ר שם הלשון כשם שהנאש ריח פיה על התורה. ולפי מש"ל שהיה זה לשם תענית שיליח בלימודו, מיושב נפשיטות לשון על התורה, ואף לפי הכ"ר שהיה זה מפני שלא היה לו מה לאכול, כיון שזה היה נציבת חשקו ללמוד תורה עוז בית אצו וסבל רעבון, שייך לקרותו על התורה: (כח) כך יעלה ריח חוקי תורה מפיך לשמים. צ"ר שם הגירסא יהא ריח תלמודך הולך מסוף העולם עד סופו, וכן הוגה כאן בהגהות המיוחסות להגר"א, ונאצות דר' נתן הגירסא כך ילא לך שם טוב בדברי תורה. ואם גירסת ספרים שלנו דייקנית (ונרוקס סי' רנ"ה כחז האוכל לחם צר ומים לחן ללמוד תורה ולקיים המצות ריח נוחות ממור ולזונה כר"א בן הורקנוס בריש פרקי ר"א, עכ"ל, משמע שהיה גורם בגירסא דידן שיעלה ריח חוקי תורה מפיו לשמים, והיה מפרשו שיעלו לריח נוחות כמור ולזונה של קטרם), יש לפרשה שנלשון חוקי תורה רמו רבי יוחנן בן זכאי צרות הקודש על

שלא אכל היה לשם תעניות, י"ל שלא לפרסם תעניותיו (שאסור הוא כדאיתא בירושלמי דתגיגה פ"ג ה"ג צמרים נח עלי נללים דהו תרעא דגיהנס קביע נאונה על דהות ניימא ומפרסמא) הותר לו לשנות ולומר שכבר סעד, וכמ"ס המג"א סוף סי' תקס"ה שיכול לכזב ולומר איני מתענה, והצא ראייה כמו נמסכתא שיכול לומר לא למד, (ונספר חסידים סי' תתקס"א כ' אע"פ כו' למדא מסכת פלוני יכול לומר לא למדא, אם איש אמת הוא שאינו מדבר שקר לא יתכן לומר מן לאו הן כו'). ומההיא דריצ"ל דס"פ המדיר שאמר לרשב"י שנראתה הקשת צימיו דלא לאחזוקי טיבותא לנפשיה אע"ג שנאמת לא נראתה (וה"ע לישנא זה לפ"ד הספר חסידים), ולפי מש"ל אות כ"ג שמפני שלא יהיה ציון לאכסניא שלו אמר כן, א"כ י"ל שזה כמו משנה מפני השלוס שודאי מותר לכזב, וכן ר' יהושע ביהס לר"ג נראשונה [ברכות כ"ז ב'], וכמ"ס דברו הכתובים לשון גדלי כו' (והרי זה ככלל נאכסניא שמונו צ"י דברים דמשנו

הוספות הרד"ל [יב] ופי' אבן שדימה, יש לפרש מלשון שדמות ואשפתות, ויש לפרשו לשון שדמות שדה, והוא גוף עפר שמעלה המחרישה וכמו כרשיני בבליחא דשבת [פא.] ע"ש בפירש"י, ואם נפרשו מלשון אשפה צ"ל שלא ידע בו ר"א שהוא מאשפה, דאלי"כ יהיה אסור משום כל תשקצו, וכן להי"א גללי בקר שורדין אסורין משום כל תשקצו וכמ"ס הש"ך ביר"ד סי' פ"א סק"ג במי רגלים, ועיין בתשובת הרדב"ז ח"ב ס"ס תשל"ט שאף במי רגלים דבהמה איכא כל תשקצו:

פירוש מהרז"ו

בשם המדרש, כי לא יתכן שיוציא שקר מפיו. גם אפשר לומר שזה הוא מה שאמרו חז"ל במסכת בבא מציעא [כ"ד ע"א] שתלמיד חכם מותר לשנות בג' דברים, באושפיזא ובמסכתא ובפוריא. ופירוש באושפיזא שאם אחד יבקשנו שיאכל אצלו וגדרו שלא לאכול אצל אחרים, מותר לשנות ולומר סעדתי כבר סעדתי באכסניא, כך ג"ל לפרש בס"ד, והראיה מרבי אליעזר וכו"ל. וכדי שלא יכשל בדבר שיותר רע ויבא לידי בטול תורה כשיאכל סעודה חשובה ויתענג, וכך היא דרכה של תורה פת במלח תאכל וכו' [נבות פ"ו מ"ד], וכדי שלא יבא לידי יוהרא כשיכבדוהו ועוד כמה מכשולים, על כן מותר לשנות: אמר לו בן הורקנוס אני. מה שגלה לו בן מי הוא, אע"פ שלא רצה לגלות לו בפעם ראשון כששאל אותו, כי לא רצה להשיב פני רבו ויקם פעם ושתיים: והלא יש לו שמנה ימים שלא

עד שעלה ריח מפיו. פירוש מחמת רוב תענית נחזק חום גופו מבפנים בקרבים עד שעשה ריח רע. ובמדרש בראשית רבה פרשה מ"ב [א] הנ"ל איתא שבאותן הימים אכל קוזות אדמה. יתכן שזוה היה לו ריח רע, כדאיתא בשבת נק"י ע"ב שאסור לאכול אדמה מפני שהיא מלקה: ריח חוקי תורה. פירוש שתזכה לדרוש בתורה ולחדש בה דברים שימצאו חן בעיני אלקים ויעלו לפניו לריח נוחות, וכמו שנאמר אצל הקרבנות ריח נוחות לה': והלא בן גדולי עולם. פירוש בן עשיר גדול וחשוב ושר ומיוחס. כי לא מצינו על הורקנוס זה שהיה מחכמי הדור. וכן לקמן פרק ב' גדולי המדינה פירושו גם כן עשירים ושרים: ולא היית מגיד לי. שאם היה מגיד לו היה מכבדו יותר, ורבי אליעזר היה ירא מזה כדלעיל, על כן אמר לו שכבר סעד. ואולי היתה כוונתו על קוזות אדמה שהיה סועד כדלעיל